

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Andero Sepp

KÜBERKIUSAMINE

ÕIGUSLIKU KAITSE VÕIMALUSED KARISTUS- JA
TSIVIILÕIGUSE KAUDU

Lõputöö

Juhendaja:

Anu Baum, juhtivkriminaalametnik

Kaasjuhendaja

Annika Lall, PhD

Muraste 2013

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta Mai 2013
Töö pealkiri: Küberkiusamine – Õigusliku kaitse võimalused karistus- ja tsiviilõiguse kaudu	
Töö autor: Andero Sepp Allkiri:	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
<p>Lühikokkuvõte: Käesolev lõputöö on esitatud 64 leheküljel, millest 20 lk moodustavad lisad. Viidatud allikate nimekirja kuulub 13 nimetust. Töös on esitatud 5 joonist. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja resümee on esitatud inglise keeles.</p> <p>Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli tuua välja küberkiusamise karistus- ja tsiviilõiguslik regulatsiooni, analüüsida küberkiusamisega seotud juhtumeid ning koostada ettepanekud politseitöö parendamiseks küberkiusamise vastu võitlemisel. Autori hinnangul sai töö eesmärk täidetud.</p> <p>Antud töö teoreetilises osas anti ülevaade töö uurimisülesanneteks püstitatud teemade kohta, milleks oli küberkiusamise erinevad vormid ja nende õiguslik regulatsioon.</p> <p>Uurimusliku osa eesmärgis oli välja selgitada kui suure osa KarS § 157² ja § 217 kuriteoadetest moodustavad teated, mida võib liigitada küberkiusamiseks. Samuti oli eesmärgiks selitada välja küberkiusamise juhtumite menetlemisel esinevad probleemid, selleks intervjueriti ametnikke, kes menetlevad eeltoodud paragrahvide järgi kvalifitseeritavaid kuritegusid.</p> <p>Uurimisküsimustest sai töö autor teada, et karistusõiguslikult on küberkiusamise vormidest reguleeritud ainult identiteedivargus ja arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine. Selgus, et küberkiusamise juhtumid moodustavad kõikidest aastate 2007-2012 jooksul registreeritud KarS § 157² ja § 217 kuriteoadetest rohkem kui poole. Samuti selgus eksperti intervjuude käigus, et probleemideks on piiriülesed menetlused ning puudused avaldaja poolt esmasena esitatavas informatsioonis</p>	
Võtmesõnad: küberkiusamine, identiteedivargus, arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine, sõimamine, kiusamine, ahistamine, kuulujuttude levitamine, saladuste levitamine, ignoreerimine, jälitamine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: cyberbullying, impersonation, unauthorized use of computer system, flaming, bullying, harassment, denigration, outing, exclusion, cyber stalking	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktori	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendajad: Anu Baum, Annika Lall	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLEVAADE KÜBERKIUSAMISEST.....	7
1.1 KÜBERKIUSAMISE VÕRDLUS TAVAKIUSAMISEGA	7
1.2 KRIMINAALKORRAS KARISTATAVAD KÜBERKIUSAMISE LIIGID.....	10
1.3 TSIVIILKORRAS KAITSTAVAD KÜBERKIUSAMISE LIIGID.....	15
2. JUHTUMITE ANALÜÜS	23
2.1 POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMETI POOLT ESITATUD ANDMETE ANALÜÜS ...	23
2.2 JUHTUMITE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE.....	31
2.3 EKSPERTINTERVJUUDE KOKKUVÕTE.....	32
KOKKUVÕTE.....	34
SUMMARY	36
KASUTATUD ALLIKAD.....	38
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	40
LISA 1 – KÜSIMUSTIK EKSPERDILE.....	41
LISA 2 – HETKEL KASUTATAV AVALDUSE VORM.....	43
LISA 3 – SOOVITUSLIK UUS AVALDUSE VORM.....	59

SISSEJUHATUS

21. sajand on toonud kaasa suured muutused ühiskonnas. Üheks kiiremini arenevaks valdkonnaks võib pidada telekommunikatsiooni ja tehnikat. Praegune põlvkond mäletab veel aega, kui internetiühenduse kasutamiseks tuli pöörduda kohalikku raamatukokku ja ühe, tänapäevamõistes tikutopsi mõõtu, pildifaili avamiseks tuli oodata minut. Filmide vaatamine ja jagamine üle maailma võrgu vahendusel oli võõras kõigile. Täna aga on internetiühendus 98% eestimaalaste kodudes ja mitte ainult. Sisuliselt käib internet meiega kõikjal kaasas. Ühenduse kiirused on võrreldes interneti alguaastatega, kui modemi suurimaks kiiruseks oli 56kbit/s, teinud läbi meeletu hüppe – kõrglahutusega 15 minutilise videoklipi alla laadimiseks kulub umbes 5 minutit.

Sellised muutused toovad paratamatult kaasa muutused klassikalistes sotsiaalsetes probleemides. Üheks selliseks muutunud probleemiks võib pidada koolikiusamist. Koolikiusamise kõrvale on tekkinud uus kiusamise vorm - küberkiusamine. Kui koolikiusamise võib piiritleda enamasti kindla territooriumi ja ajaga, milleks on kool ja selle lähiümborus ning koolis viibitud aeg, siis küberkiusamise juhtumeid ei saa üheselt piiritleda. Tänapäevase laia internetileviku tõttu võib küberkiusamise ohvriks langemine toimuda kõikjal. Lisaks saab koolikiusamist piiritleda vanuse järgi, paigutades ohvriks langemise tugevasse seosesse koolieaga, siis küberkiusamise puhul võib ohver olla igas vanuses. Seoses küberkiusamise levikuga on see tõusnud probleemiks ka politseile. Üks traagilisemaid näiteid selles vallas on Ameerika koolitüdruk Amanda Todd, noor neiu kes küberkiusamise tõttu endalt poomise läbi elu võttis.

Käesoleva lõputöö teemaks on Küberkiusamine - Õigusliku kaitse võimalused karistus ja tsiviilõiguse kaudu. Teema on oma olemuselt uudne, kuna varasemalt ei ole Sisekaitseakadeemias sellel teemal lõputööd kirjutatud. Samuti ei ole autorile teadaolevalt uuritud küberkiusamist karistusõiguslikust aspektist lähtuvalt, küll aga on Reili Ebral kaitsnud Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas magistratöö, mille käigus uuris alaealiste karistuslikke hoiakuid küberkiusamise suhtes. Eestis samal teemal kirjutatud tööd on pigem

sotsiaalteaduslikud.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on tuua välja küberkiusamise karistus- ja tsiviilõiguslik regulatsiooni, analüüsida küberkiusamisega seotud juhtumeid ning koostada ettepanekud politseitöö parendamiseks küberkiusamise vastu võitlemisel. Eesmärgist lähtuvalt püstitas autor järgmised uurimisküsimused:

- 1) Millised on küberkiusamise erinevad vormid?
- 2) Millised küberkiusamise vormid on süüteteod?
- 3) Millised küberkiusamise vormid on tsiviilõiguslikud teod?
- 4) Kui suure osa KarS § 157² ja KarS § 217 kuriteoetadetest moodustavad küberkiusamise juhtumid?
- 5) Millised probleemid esinevad küberkiusamise juhtumite menetlemisel?

Töö teoreetilises osas antakse teaduslikele allikatele ja kehtivatele õigusaktidele tuginedes ülevaade küberkiusamise olemusest ning selle erinevatest vormidest ja kõrvutatakse neid Karistusseadustikus kirjeldatud süütegude objektiivsete tunnustega. Tsiviilõiguslike tegude puhul kasutatakse võrdlemiseks peamiselt Eesti Vabariigi Põhiseadust ning Võlaõigusseadust. Lõputöö empiirilises osas annab autor statistilise ülevaate kui palju on politseisse pöördutud seoses Karistusseadustiku eriosas kirjeldatud identiteedivarguste ja arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamisega. Kõrvutades andmetes toodud juhtumi faabula küberkiusamise tunnustega annab autor ülevaate kui suurt osa kõigist eelnimetatud juhtumitest võib käsitleda kui küberkiusamist. Samuti toob autor välja, kas kodaniku pöördumise osas alustati menetlust või mitte, kas menetlus jõudis kohtuliku menetluse staadiumisse või kuulus lõpetamisele. Kui menetlus lõpetati, siis toob autor välja menetluse lõpetamise aluseid.

Käesoleva lõputöö raames viidi neljas prefektuuris läbi ekspertintervjuud küberkuritegusid menetleva ametnikega, et saada ülevaade nende seisukohtadest ja töökoormusest küberkiusamise vallas. Lisaks palus autor avaldada ametnikel arvamust, kas muutunud

seadusandluse valguses võiks osa küberkiusamise juhtumeid olla karistatavad esmakordse rikkumise puhul väärteo korras ning tuua välja kitsaskohad küberkiusamise juhtumite kohtueelse menetluse juures.

Andmeanalüüside ja ekspertintervjuude põhjal soovib käesoleva lõputöö autor töötada välja ettepanekud politseitöö parendamiseks küberkiusamise juhtumite kohtueelse uurimise vallas ning tuua välja kitsaskohad ja menetluspraktika erinevuse.

1. ÜLEVAADE KÜBERKIUSAMISEST

1.1 Küberkiusamise võrdlus tavakiusamisega

Tavakiusamise all käsitletakse käesolevas töös kiusamiskäitumist mis leiab aset reaalses elus väljaspool küber-ruumi. Tavakiusamist defineerides kasutatakse enim Dan Olweuse poolt esitatud tunnusjooni (Huybregts, Vettenburg, D'Aes 2003, vt Kõiv 2006, lk 15).

Kiusamiskäitumist tunnusjoonteks on:

- ohvri korduv rünnak toimub pika perioodi vältel;
- tahtlik rünnak ohvri vastu, mis teeb ohvrile vaimselt või füüsiliselt kahju;
- eksisteerib tasakaalutus võimusuhtes ohvri ja kiusaja vahel (Olweus 2003, 12).

Küberkiusamine seevastu on viimastel aastatel tõusetunud uurijate huviorbiiti. Erinevate küberkiusamise teemaliste uuringute läbiviijad ei ole suutnud siiani anda ühte kindlat definitsiooni küberkiusamise kirjeldamiseks (Ebral 2012). Patchin ja Hinduja defineerivad küberkiusamist kui „kellegi tüütamist internetis seal hulgas õelal toonil narrimist, solvavate hüüdnimedega kutsumist, tahtlikult väljajätmist internetitegevustest ja sellega ähvardamist, ähvardamist ja seksuaalse alatooniga, ebameeldivate asjade ütlemist“. (J.W. Patchin, S. Hinduja. 2006.) Käesoleva töö autori arvates on võimalik küberkiusamist defineerida läbi eeltoodud autorite ning Dan Olweuse poolt esitatud kiusamiskäitumise definitsiooni. Lähtudes politseilisest huvist, analüüsid küberkiusamist leidmaks karistatavat tegu on äärmiselt oluline tuvastada isiku tahtlus teo toimepanemisel. Seega käesoleva töö autor defineerib küberkiusamist järgnevalt: Ohvri tahtlik, ühekordne või korduv, pikema ajaperioodi jooksul toimuv tüütamine, eesmärgiga põhjustada ohvrile vaimseid kannatusi, mis on toime pandud vähemalt ühel järgneval viisil:

- õelal toonil narrides
- solvavate hüüdnimedega kutsudes
- tahtlikul internetisotsiumidest välja jättes ja sellega ähvardades
- ähvardades ja seksuaalse alatooniga, ebameeldivaid asju ohvrile öeldes
- või ohvri kohta selliste sõnumite suunamine avalikku internetikeskkonda

Avalikkusele suunamise all mõistab töö autor internetikeskkonna avalikku ruumi postitamist, ülesse laadimist või internetilehekülje loomist, kui lisatud sisu on üheselt kättesaadav kõigile internetikasutajatele.

Võrreldes küberkiusamist koolikiusamisega on võimalik välja tuua kolm väga selgelt eristuvat tunnust: Esiteks kui koolikiusamine leiab aset reaalses maailmas, reaalse kokkupuute pinnalt, siis küberkiusamine leiab aset virtuaalmaailmas. See tähendab, et kasutatakse internetti ja seal asuvaid erinevaid suhtlusportaale ja –keskkondi. Reaalne kokkupuude ja kontakt ohvri ja kiusaja vahel puudub. Seega erineb keskkond millises teod toime pannakse ning ka tegude põhjustatud tagajärjed. Mittefüüsilises maailmas ei ole võimalik põhjustada otseselt teost tingitud füüsilisi tagajärgi.

Teiseks eristab neid kahte liiki kiusamise ruumilisus ja selle ulatus. Koolikiusamise all kannatava lapse pääseteeks on koolist lahkumine ja koju saamine. Kodus viibimise ajal ei ole tal ohtu langeda koolikiusamise vahetuks ohvriks, sest kiusajat ja kiusatavat eristab vahemaa. Küberkiusamise puhul sellised barjäärid puuduvad. Füüsilise maailma takistused sinna ei laiene. Kujundlikult öeldes annab virtuaalmaailm kiusajale võimaluse ohvriga samas ruumis viibimiseks igal ajal, ka siis kui kiusatav omas kodus olles võrku siseneb ja sealseid keskkondi kasutab.

Kolmandaks suuremaks erinevuseks võib pidada ealist piiri. Koolikiusamine piirneb enamasti koolieaga. Täiskasvanud inimene, kes igapäevaselt oma aega koolimajas ei veeda, koolikiusamise ohvriks ei lange. Küberkiusamise puhul saame aga rääkida ka täisealistest ohvritest. Eestis ei ole haruldane kui kaks täiskasvanud inimest asuvad omavahelisi suhteid

klaarima virtuaalkeskkonnas postitades sinna laimu, kasutades ebaseaduslikult üksteise internetikontosid ja sooritades seal erinevaid tegusid.

Küberkiusamise toimepanemist lihtsustab paljuski tänapäevale omane tehnika ja interneti levik. Paljude inimeste kasutuses olevad nutiseadmed, mis oma võidukäiku teinu viimaste aastate jooksul, on püsivas ühenduses internetiga. Nendesse seadmetesse paigaldatud rakendused on omakorda pidevalt ühendatud suhtlusvõrgustikega, laadides sealt alla uusimaid kirju ja teiste kasutajate poolt lisatud sisu. Selline tehnoloogia võimaldab kiusajal kiiresti ja mugavalt muude igapäevaste toimetuste ajal teist kasutajat kiusata. Mõne lihtsa näpuliigutusega on võimalik laadida üles värskelt tehtud fotosid, videoid või saata sõnumeid. Ka lihtsaima nutitelefoniga on võimalik püsivalt olla ühenduses mistahes suhtlusvõrgustikuga ja sooritada selle abil ohvrit kiusata

Küberkiusamise erinevate vormide väljatoomisel kasutas autor Nancy Willardi poolt välja pakutud järgnevat loetelu:

- Sõimamine (*flaming*) - sõimamine, vihaste ja ebaviisakate sõnumite saatmine.
- Ahistamine (*harassment*) - korduv õelate, ebaviisakate ja solvavate sõnumite saatmine.
- Kuulujuttude levitamine (*denigration*) - kuulujuttude saatmine ja levitamine kellegi kohta eesmärgiga kahjustada tema mainet või sõprussidemeid.
- Identiteedivargus (*impersonation*) - teise isikuna esinemine, saates või postitades sõnumeid, mis toovad kaasa probleemid, põhjustavad ohtu või kahjustavad selle isiku mainet ja sõprussidemeid.
- Saladuste levitamine (*outing*) - teise isiku piinlike saladuste või fotode levitamine. Ühe alaliigina on siinkohal kasutusel ka mõiste *trickery*, mis tähendab isikult eelnevalt piinlike saladuste välja petmist usalduse loomise läbi, eesmärgiga need hiljem internetis avalikustada.

- Ignoreerimine (*exclusion*) - teise isiku pahatahtlik internetisotsiumidest välja jätmine või –lõikamine
- Jälitamine (*cyberstalking*) - teise isiku *online* tegevuse jälgimine ja järgimine, mis põhjustab hirmu. (Willard, 2005)

Viimastel aastatel on hakatud küberkiusamise ja laste küber-ohutuse teemadel rääkima üha enam. Eestis viiakse küberkiusamise ennetamiseks küberkiusamiseks ja selle vastu võitlemiseks läbi palju üritusi ja projekte. Probleemi olulisus ilmnis teravalt peale 2011. aastal avaldatud 25 Euroopa riigis, sealhulgas ka Eestis, läbi viidud uurimus EU Kids Online, milles uuriti noorte kokkupuudet internetis valitsevate ohtudega. Eestis läbi viidud küsitluses intervjueriti 1005 last vanuses 9-16 aastat (Livingstone 2011:163). Uuringu tulemusena selgus, et Eestis on laste kokkupuude küberkiusamisega kaks korda kõrgem kõikide teiste riikide Euroopa Liidu keskmisest, ulatudes 52%-ni ning olles sellega Euroopas esikohal (Livingstone 2011:63). See tähendab, et iga teine laps on küberkiusamisega kokku puutunud.

1.2 KRIMINAALKORRAS KARISTATAVAD KÜBERKIUSAMISE LIIGID

Käesolevas peatükis vaadeldakse küberkiusamise liike, milliste eest on võimalik kiusaja karistamine kriminaalkorras. Üheselt kattub küberkiusamise vormina karistusseadustikus kirjeldatud süüteo eluliste tunnustega üksnes identiteedivargus. Ka jälgimine ja jälitamine võivad osutada kriminaalseks, kuna enamasti on sellise tegevuse eesmärgiks andmete kogumine kiusatava kohta.

Identiteedivargus ehk *impersonation* kujutab endast teise isikuna ehk kiusatavana esinemist (Willard, 2005). See tähendab, et kiusaja loob endale libakonto kiusatava isikuandmetega. Kiusaja võib kasutada konto loomisel ohvri nime, sünniaega, fotosid ja lisaks muid andmeid, mis osaliselt või täielikult võivad ohvri andmetega kattuda. Konto loomise järel alustab kiusaja loodud konto alt erinevate tegevuste elluviimist jättes seejuures mulje, et tegude autoriks on kiusatav ehk ohver. Tegevuse eesmärgiks on oma tegevuse läbi ohvrile probleemide tekitamine, tema maine ja sõprussidemete kahjustamine.

Üheks enamlevinud keskkonnaks kuhu libakonto luuakse on Facebook mis on suures osas noorte ja laste pärusmaa. Täiskasvanud erinevad selle poolest, et loovad kontosid ka erinevatesse täiskasvanutele mõeldud tutvumis- ja intiimteenuste osutamise kuulutusi koondavatesse portaalidesse millest populaarseimaks on Eestis www.ihha.ee. Enamlevinud tegevuseks on ebatõeste andmete esitamine ohvri seksuaalse orientatsiooni kohta. Samas võidakse kiusatavana esinedes saata tema tutvuskonnale erinevaid kirju, solvata ohvri sõpru ja tuttavaid, elukaaslast või perekonda. Autori praktikast veebikonstaablina on teada ka juhtumeid, kus identiteedivarguse läbi on saadetud solvava sisuga kirju ohvri õpetajatele või tööandjale.

Identiteedivargus on karistatav Karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 157² järgi ning sõnastatud järgnevalt: Teist isikut tuvastavate või tuvastada võimaldavate isikuandmete tema nõusolekuta edastamise, nendele juurdepääsu võimaldamise või nende kasutamise eest eesmärgiga luua teise isikuna esinemise teel temast teadvalt ebaõige ettekujutus, kui sellega on tekitatud kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele, või varjata kuritegu (Karistusseadustik, 04.04.2012).

Seadusemuudatus, millega viidi KarS-i sisse Identiteedivarguse kuriteokooosseis jõustus 15.11.2009. Koosseisust lähtuvalt peab kolmandatele isikutele jääma loodud libakontot vaadates arusaam, et konto loojaks ja selle alt tegevuste tegijaks on kiusatava isik, mitte tema kiusaja. Samas peavad kasutatavad andmed looma teadvalt ebaõige ettekujutuse kiusatavast.

Ebaõige ettekujutus võib seisneda nii erinevate vaadete, veendumuste, suhete ja arvamused avalikustamise osas kolmandatele isikutele või postitatud sisu olemuses. Vesteldes identiteedivarguse teemal Lõuna prefektuuri kriminaalbüroo töötaja Mart Sisaskiga tõi ta välja, et identiteedivarguse kohta avaldusi esitades eksitakse kõige enam kahju esitamise osas. Nimelt KarS § 157² näeb ette, et süüteoga peab olema tekitatud kahju isiku seadusega kaitstud õigustele ja/või huvidele või sellega on püütud varjata kuritegu. M. Sisaski sõnul kirjutatakse paljude avalduste lõppu, et kahju tekitatud ei ole, millisel juhul puudub reaalselt alus kriminaalmenetluse alustamiseks. Kodanikud lähtuvad kahju hindamisel ainult materiaalsest kahjust ja unustavad moraalset kahju osa. Identiteedivargusega tekitakse kõige enam moraalset kahju kuna kahjustatakse enamasti isiku au ja head nime.

Autori praktikast koolitajana võib täiendavalt välja tuua asjaolu, et paljud inimesed ei pea identiteedivargust karistatavaks teoks või usutakse, et tegemist on väärteoga. Seda, et identiteedivarguse eest karistatakse kriminaalkorras arvab enamasti alla poole auditooriumist. Põhjuseks tuuakse teo toimepanemise lihtsus. Paar hiireliigutus, mõned trükkimised klaviatuuril ja libakonto on loodud. Kusjuures noorte teadlikkus on siinkohal parem kui täiskasvanud inimeste oma.

Üheks identiteedivarguse alaliigiks peetakse ekslikult kiusatava juba eksisteeriva konto ülevõtmist kiusaja poolt. Reaalselt on sellisel juhul tegemist eraldisesiva süüteo koosseisuga. Sellist kiusamise vormi esineb enamasti klassi- või koolikaaslaste ja lahku läinud paaride hulgas. Teo toimepanemist lihtsustab paljuski ohver oma enda tegevusega: varasemalt on usaldatud teisele osapoolle oma kasutajakonto parool, paberile kirjutatud parool on jäetud kuskile lohakile või lihtsalt on unustatud oma kasutajakontost välja logida. Keerulisemaks viisiks on parooli teadasaamine nuhkvara abil. Saanud teada parooli või leidnud sisse logitud konto on kiusajal lihtne see konto salasõna vahetusega üle võtta. Taolises olukorras võib tekitatud kahju ulatus olla tihti isegi suurem kui libakonto loomisel. Juba olemasoleval kontrol on sõprade ja tuttavate silmis usaldusväärne ning kahtlase info puhul ei mõelda, et konto võib olla üle võetud. Seega on niimoodi lihtsam kahjustada kiusatava mainet.

Ülalkirjeldatud teole leiame vaste KarS § 217 lg 1 Arvutisüsteemile ebaseadusliku juurdepääsu eest koodi, salasõna või muu kaitsevahendi kõrvaldamise või vältimise teel - karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega (Karistusseadustik, 04.04.2012). Arvutisüsteemina tuleb siinkohal käsitleda suhtlusvõrgustiku veebilehte. Sõna arvutisüsteem ajab politseisse pöördunud isiku tihtipeale segadusse, kuna IT kaugele inimesele seostub arvutisüsteem ühe arvuti sisemuses paikneva raudvara sümbioosiga või äärmisel juhul omavahel ühte süsteemi ühendatud arvutite kogumina - arvutivõrguna. Vastavalt Colorado Telekommunikatsiooniteaduste instituudi (ITS) antud arvutisüsteemi definitsioonile on arvutisüsteem toimiv üksus, mis koosneb ühest või enamast arvutist ja nendega seotud tarkvarast, mis kasutab ühtset andmesalvestusmassiivi (ITS, 23.08.1996). Definitsioonile vastavalt kuuluvad kõik koduleheküljed arvutisüsteemi alla, kuna kodulehekülg on kasutajaliides (tarkvara) kasutamaks arvutivõrgus paiknevaid andmeid andmesalvestusmassiivilt.

Seega kui vaadelda identiteedivargust ja arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamist kui kuriteo-koosseise, siis on kiusatava õigused hästi kaitstud. Ohvritel on võimalik pöörduda politsei poole avaldusega kriminaalmenetluse alustamiseks. Samas esineb mõningaid kitsaskohti ja olukordi, kus reaalselt tegu kattub KarS § 157² tunnustega, kuid ei ole piisavalt selgelt väljendatud andmeid kiusatava kohta tekitamaks vääramatut eksimust tema isikust. Selline olukord tekib tihti siis, kui avaldatud andmetest kattub kiusatava isikuga ainult üks andmeväli. Näiteks intiimteenuste osutamise kuulutus vastavas portaalis koos kiusatava telefoninumbriaga tekitab piisavalt ebamugavust, kuid kui reaalse isikuga kattub ainult telefoninumber, siis ei saa reeglina üheselt väita, et tegemist on konkreetselt temana esinemiseks loodud profiiliga. Sellistes olukordades oleks soovitatav kodanikul endal pöörduda portaali haldaja poole ja paluda kuulutus eemaldada. Sarnaste tegude puhul aitab ebaseaduslikusi vältida kõnefiltri teenus või viimase võimalusena telefoninumbri vahetamine.

Jälitamine, ehk *cyberstalking* on sarnane reaalses elus isiku jälitamisega. Erinevus seisneb vaid keskkonnas kus tegu toimub (Willard, 2005). Küberjälitamise puhul jälgitakse ohvri internetikasutamist, tema tegevust erinevates internetikeskkondades. Lisaks võidakse huvipakkuv informatsioon salvetsada ning luuakse seeläbi võimalus selle hilisemaks kasutamiseks ja ohvri mõjutamiseks negatiivses suunas. Reaalses elus peab jälitaja ja jälitatava vahel olema teatav aeg-ruumiline seos. See tähendab, et jälitaja peab viibima oma ohvriga samal ajal samas piirkonnas või vähemalt selle vahetus läheduses. Samuti on päris maailmas lihtsam eristada jälgimist ja jälitamist. Virtuaalmaailmas võiks jälgimiseks pidada ohvri igapäevase veebitegevuse vaatlemist ja selle salvestamist, kuid tegevusse otseselt ei sekkuta ning nähtav informatsioon on selline, mis on nähtav kõigile isikutele. Jälitamist virtuaalmaailmas võiks käsitleda juba kui sihilikku tungimist ohvri privaatsesse andmetesse eesmärgiga sealt enda tarbeks vajalik välja kopeerida ja salvestada ning seda hiljem ohvri mõjutamiseks kasutada. Kuid sellisel juhul saab rääkida juba KarS § 217 sätestatud kuriteo toimepanemisest.

Ühe eraldi sammuna võib küberjälitamise all välja tuua võimaluse sisestada ohvri arvutisse vastav nuhkvara. Selliseid programme leiab internetis mitmeid. Sisuliselt toimivad nad kõik ühtemoodi: arvutis käivitub tarkvara mis salvestab kogu tegevuse. Talletatakse kõik nupuvajutused, selle läbi ka ohvri erinevad paroolid. Lisaks võimaldab tarkvara jäädvustada kuvatõmmiseid ohvri arvutiekraanil toimuvast. Kogu talletatud informatsioon on võimalik seejärel edastada kiusaja e-posti aadressile või mõnda veebiserverisse. Selline tegevus on sätestatud KarS § 208 - nuhkvara, pahavara või arvutiviiruse levitamine (Karistusseadustik, 04.04.2012). Eelnimetatud paragrahvi lõikes üks ette nähtud sanktsiooni põhjal on tegemist kuriteoga. Seega ka antud teo puhul on ohvril võimalik pöörduda politsei poole kriminaalmenetluse alustamiseks.

1.3 TSIVIILKORRAS KAITSTAVAD KÜBERKIUSAMISE LIIGID

Suurem osa küberkiusamise tegudest ei ole süüteod vaid kujutavad endast õiguslikku vahekorda, mille puhul peab probleemid ja vaidlused lahendama tsiviilkohtus. Järgnevalt vaatlemegi vorme, millised siia valdkonda kuuluvad.

Flaming, ehk sõimamine on analoogne elus toimuvale kahe isiku vahelisele sõimamisele, kus enamasti on sõimaja eesmärgiks solvata ohvri au (Willard, 2005). Oma eesmärkide täitmiseks kasutatakse ebaviisakaid või alandavaid väljendeid. Erinevalt reaalse maailmaga toimub kübermaailmas sõimamine läbi virtuaalkeskkondade. Suurepärased võimalused selleks loovad lühisõnumid mobiilsidevõrgus ehk SMS-id, kiirsõnumid erinevates suhtlusportaalides või erinevad kirjade saatmise võimalused. Enamlevinumaks võib pidada noorte hulgas sõimamist suhtlustarkvara Windows Live Messenger vahendusel, mille vahetab peagi täielikult välja Skype. Palju kasutatakse ka Facebooki *chat* funktsiooni. Enamasti on tegemist kahe inimese vahelise sõnelusega mis avalikkuse ette ei jõua.

Ohvrite ringile ei ole antud juhul võimalik omistada kindlaid tunnuseid. Ohvriks võivad sattuda nii noored, õpilased kui ka täiskasvanud inimesed. Kuigi veebikonstaabli tööpraktikale tuginedes on *flaming* rohkem täiskasvanud inimeste pärusmaa ning seda kasutatakse oma subjektiivse arvamuse avaldamiseks teise isiku kohta, kellega varasemalt on tekkinud konflikt isiklike suhte pinnalt.

Karistusõigusest ei nähtu tegu, mis kirjeldaks ebaviisaka või solvava sisuga kirja saatmist. Kuna antud olukorras on tegemist ka kahe isiku vahelise kirjavahetusega, siis on kirja saatjal õigus tugineda oma põhiõigustele ja vabadustele vastavalt Eesti Vabariigi Põhiseaduse (PS) §

43-le, mis sätestab muuhulgas, et igäihel on õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele (Põhiseadus, 28.06.1992). Siinkohal võib väita, et sõimava kirja saatja on eeldanud, et saadetav kiri jääb tema ja adressaadi vahele. Kuigi igal isikul on õigus oma au ja hea nime kaitseks pöörduda kohtusse.

Flaming'u vastu karistusõiguslikult võidelda ei saa kuna puuduvad süüteotunnused. Lihtsamaid lahendusi oleks kirja saatja blokeerimine - selle lisamine rämpsposti filtrisse ning kirja kustutamine. Kirjale vastamine võib viia kirjavahetuse tekkimiseni, ning seega järgmise etapini, milleks on ahistamine.

Ahistamine ehk *harassment* küberkiusamise aspektist vaadatuna kujutab endast korduvalt ja tahtlikult õelate ja ebaviisaka sisuga või sõimavate kirjade saatmist adressaadile (Willard, 2005). Siinkohal saab juba rääkida konkreetsest eesmärgist kirjade saajat tahtlikult solvata, teda endast välja viia, kahjustada tema enesetunnet või psühholoogilist seisundit. Tegu on suunatud otseselt kirjade adressaadile ja ei mõjuta otseselt teda ümbritsevaid isikud. Teo toimepanemise vahendid on sarnased eelmises punktis kirjeldatule ehk erinevad vahetusuhtlustarkvarad, kiirsõnumid, lühisõnumid, jututoad.

Ka ahistamise ohvrite ringile ei ole võimalik esitada kindlaid tunnuseid. See võib toimuda näiteks koolis klassisisiselt või ohvriks võib langeda ka mõni kuulsus. Viimase kohta on Eesti ajakirjandusest võimalik esitada mitmeid juhtumeid, näiteks tuntud laulja kellele helistati päevas sadu kordi. Samuti on varasemalt avalikkuse ette jõudnud juhtum, kus ahistaja saatis tuntud muusikule ja poliitikule mitmeid kirju ning häiris sellega tema pereelu. Politseini on jõudnud juhtumeid, kus ebaviisakaid ja solvavaid kirju saadavad klassikalased omavahel või näiteks lahutuse ajal ja peale selle jõustumis endised abikaasad omavahel.

Ahistamine võib riivata mitmeid kodanike põhiõigusi ja -vabadusi. Selline tegevus võib olla diskrimineeriv (PS § 12), või kahjustada isiku eraelu puutumatus (PS § 26). Kuivõrd on tegemist kahe inimese vahelise ebaviisaka mõttevahetusega, siis ei saa rääkida isiku au ega hea nime teotamisest PS § 17 mõistes. Au ja hea nimi saab teotatud ainult adressaadi enda silmis. Nagu sõimamise puhul ei saa ka ahistamise puhul rakendada karistusõiguses kehtivaid süüteoüksuseid. Seega ahistamine ei ole karistusõiguslikult reguleeritud.

Erandjuhuna saab kõne alla tulla KarS § 275, kui tegu on toime pandud võimuesindaja või muu avalikku korda kaitsva isiku suhtes, seoses tema ametikohustuste täitmisega või KarS § 305 osas, kus tegu on toime pandud kohtuniku suhtes seoses viimase osalemisega õigusemõistmisel. (Karistusseadustik, 04.04.2012). Sellistel juhtudel on vajalik leida otsene seos kirjade saatja, kirjade saaja ning kirjade sisu ja selle adressaadi kutsetegevuse vahel.

Ahistamise puhul on lisaks asjade selgeksrääkimisele veel kaks võimalikku lahenduskäiku. Lihtsaim neist oleks kirjade saatja blokeerimine. Sellisel juhul suunatakse saatja aadressilt tulnud kirjad automaatselt kontrolli läbi otse elektroonilise postkasti prügikasti, kus need hiljem kas käsitsi või automaatselt kustutada saab. Kui see ebaõnnestub, näiteks uute e-postiaadresside loomise ja nendelt oma ahistava tegevuse jätkamise tõttu, siis teiseks võimaluseks on pöördumine elukohajärgse esimese astme kohtu poole ning paluda tsiviilkohtupidamise korras lähenemiskeelu kehtestamist ja seeläbi ka e-kirjade saatmise keelustamist.

Kuulujuttude levitamine ehk *denigration* kujutab endast enamasti teadvalt tegelikkusele mittevastavate faktide tahtlikku levitamist (Willard, 2005). Sellise tegevuse eesmärgiks on kahjustada isiku mainet või sõprussidemeid. Erinevalt kahest eelnevalt kirjeldatud küberkiusamise liigist ei toimu tegevus enam kahe isiku - kiusaja ja kiusatava vahel, vaid on kiusaja poolt suunatud kiusatava kahjustamiseks kolmandate isikute suhtes. Kiusatav ei pruugi teada tema vastu suunatud aktsioonist. Tegu ise pannakse tihti toime avalikus internetiruumis, kuhu igal internetikasutajal on olemas ligipääs. Arvestades Facebooki

laialdast levikut ja kasutamist Eesti elanikkonna hulgas võib liialdamata öelda, et enamlevinud viisiks on kuulujuttude postitamine kasutaja Facebooki seinale. Järgmiseks levinuimaks viisiks võib pidada kuulujuttude levitamist Twitteri vahendusel ja muudes sotsiaalvõrgustikes.

Viimasel ajal on erinevates sotsiaalvõrgustikes hakatud laialdaselt levitama võlgnike ja petturite fotosid eesmärgiga mõjutada nende käitumist õiguskuulekusele ning võlgade tasumisele. Sellest on innustust saanud ka kiusajad. Ühe vormina vormistatakse valeandmetega teade kiusatava isiku kohta, nimetades viimast näiteks vargaks, petturiks või kelmiks ja soovitatakse temaga mitte tegemist teha. Selline teade sotsiaalmeediasse postitatuna levib äärmiselt kiiresti ning põhjustab lühikese aja jooksul kiusatava maine kahjustumise paljude inimeste silmis.

Kuulujuttude levitamisega kahjustatavaks õigushüveks on peamiselt isiku au ja hea nimi. Mõlemad on kaitstud vastavalt PS § 17 - kellegi au ega head nime ei tohi teotada. Karistusõigusest ei leia aga au ja hea nime teotamise eest ette nähtud sanktsioone, mistõttu kuulujuttude levitamine ei ole karistusõiguslikult reguleeritud. Küll on aga isiklike õiguste kahjustamine õigusvastane vastavalt Võlaõigusseaduse (VÕS) § 1046 lg 1 Isiku au teotamine, muuhulgas ebakohase väärtushinnanguga isiku, nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. (Võlaõigusseadus, 26.09.2001). Sealjuures on keelatud isiku au teotamine, ebakohase väärtushinnanguga isiku nime ja kujutise õigustamatu kasutamine. Seega on kuulujuttude levitamise ohvriks langenul õigus pöörduda oma õiguste kaitseks maakohtusse ja nõuda seeläbi õigusrikkumise lõpetamist ning temale tekitatud moraalse ja/või varalise kahju hüvitamist.

Politsei tööpraktikast võib välja tuua ka juhtumeid, kus realselt on rikutud VÕS § 1046 lg 1 sätestatud, kuid seejuures on juhitud VÕS § 1046 lg 2 sätestatust: Isikliku õiguse rikkumine ei ole õigusvastane kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest (Võlaõigusseadus, 26.09.2001). Näite toomisel saab pöörduda eelpoolt toodud viisi juurde, kus avalikustatakse kelmide või võlglaste andmeid. Seeläbi tunneb kelm enda õiguseid olevat rikutud ning on pöördunud abi saamiseks politsei poole. Sellistel puhkudel kuulub juhtumi lahendamine tsiviilkohtu pädevusse otsustamiseks, kas isiku nime ja kujutise kasutamine oli VÕS § 1046 lg 2 alusel õigustatud või mitte.

Saladuste levitamine ehk *outing* kui küberkiusamise üks vorme, mis kujutab endast teise isiku kohta reaalselt piinlike faktide, fotode või videote levitamist erinevates internetikeskkondades (Willard, 2005). Levitatav info võib olla sattunud kiusaja kätte varasemalt eksisteerinud usaldusliku suhte käigus. Samuti võivad need olla tahtlikult välja petetud usalduse loomise läbi eesmärgiga saadav informatsioon avalikustada. Lisaks võib tegu olla ajendatud kiusaja eesmärgist kasutada infot ohvriga manipuleerimiseks.

Viimasena nimetatud tegevus tähistatakse võõrkeelses kirjanduses mõistega *trickery*. Andmete väljapetmise skeem toimib nii realses elus kui ka virtuaalmaailmas. Esmalt luuakse ohvriga usalduslik sõbrasuhe, mille käigus esitatakse küsimusi ja viiakse jutt kiusajat huvitava teemani lootuses, et ohver avaldab mõne piinliku saladuse. Virtuaalses keskkonnas on võimalik sama skeemi kasutamiseks luua libakonto väljamõeldud isikuandmetega ja mõne internetis leitud fotoga. Selle konto kaudu lähenetakse isikule tekitades sõbrasuhe. Hiljem, kui info on kätte saadud, avaldatakse see kiusaja poolt suhtlusvõrgustikes või muudes internetikanalites.

Sellise tegevuse juures on oluline esmalt välja selgitada levitatava informatsiooni sisu. KarS § 157¹ on sõnastatud järgnevalt: Delikaatsete isikuandmete ebaseadusliku avalikustamise,

andmetele juurdepääsu võimaldamise või andmete edastamise eest omakasu eesmärgil või kui sellega on tekitatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele (Karistusseadustik, 04.04.2012). Seega saamaks teada milliste andmete avalikustamine on kriminaalkorras karistatav, tuleb sisustada delikaatsete isikuandmete mõiste. Delikaatsed isikuandmed on nimetatud Isikuandmete kaitse seaduses (edaspidi IKS) § 4 lg 2 p 1-8 järgnevalt:

Delikaatsed isikuandmed on:

- 1) poliitilisi vaateid, usulisi ja maailmavaatelisi veendumusi kirjeldavad andmed, välja arvatud andmed seadusega ettenähtud korras registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute liikmeks olemise kohta;
- 2) etnilist päritolu ja rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed;
- 3) andmed terviseseisundi või puude kohta;
- 4) andmed pärilikkuse informatsiooni kohta;
- 5) biomeetrilised andmed (eelkõige sõrmejälje-, peopesajälje- ja silmairisekujutis ning geenandmed);
- 6) andmed seksuaalelu kohta;
- 7) andmed ametiühingu liikmelisuse kohta;
- 8) andmed süüteo toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist. (Isikuandmete kaitse seadus, 30.12.2010)

Kui kiusaja poolt avaldatud andmed kiusatava kohta ei kuulu eelnimetatud kaheksa punkti alla, siis puudub süüteo koosseis KarS §157¹ mõistes. Näitena delikaatsete isikuandmete avalikustamise kohta võib tuua juhtumi aastast 2011, kus endine elukaaslane (naine) avaldas internetiportaalis Facebook foto oma endisest elukaaslasest (mees). Foto alla kirjutas muuhulgas, et mees oli voodihaige ja kannatas põiepidamatuse all. Sellise teoga eksis naisterahvas IKS § 4 lg 2 p 3 vastu ning pani toime KarS § 157¹ nimetatud kuriteo.

Kui N. Willard on pakkunud *outing*-u põhidefinitsioonile lisaks alaliigi *trickery*, siis tegelikkuses võib siinkohal eristada veel ühte alaliigi - küberhäbi. Tänapäevane tehnika areng on loonud olukorra, kus praktiliselt igal mobiiltelefoni kasutajal on taskust võtta foto- või videokaamera, diktofon ning kujundlikult öelduna ka terve saatejaam teleülekanne tegemiseks. Lisaks piinliku informatsiooni levitamisele võiks siia alla liigitada ka mainet kahjustavate videote ja fotode levitamise sõprade poolt. Eesti veebikonstaabli tööpraktikas on teada juhtumeid, kus sõpradega koos on võetud videosse mõni algselt suurepärasena tundunud tegevus või mõte, mille peale tulemises omas olulist osa ka eelnevalt ära tarvitatud alkoholi kogus. See foto või videosalvestis on leidnud kiiresti tee internetiavarustesse, näiteks videoportaali Youtube. Juba internetti üles laetuna on selle video sealt eemaldamine teinekord üsna keeruline. Tihti leitakse vanuse kasvades (näiteks tööle kandideerides), et põhikooliaegne video sõpradega alkoholiuimas ringi tuukumas on endiselt internetis leitav ja selle selgitamine töövestlusel valmistab piinlikust ning häbi. Video üles laadinud sõber on aga enda Youtube portaali kasutaja olemasolu koos parooliga unustanud.

Küberhäbi tekitamise või kiusatava kohta saladuse lekitamise eesmärgil interneti laetud video eemaldamisel on võimalik kiusataval tugineda VÕS § 1046 lg 1 sätestatule: Isiku au teotamine, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. (Võlaõigusseadus, 26.09.2001). Sama paragrahv keelab lisaks isiku au teotamisele ka isiku kujutise õigustamatu kasutamise. Seega, kui kiusaja levitab oma ohvri kohta saladust mis ei kuulu delikaatsete isikuandmete alla, kuid kahjustab isiku au, näiteks laeb üles foto või video, mille levitamiseks tal luba puudub, on kiusajal õigus pöörduda avaldusega isikuandmete käitlemise üle järelevalvet teostava Andmekaitseinspeksiooni poole või esitada hagiavaldus kiusaja vastu maakohutule. Kui avaldatavateks andmeteks on delikaatsed isikuandmed, näiteks andmed tervises seisundi kohta, tuleks pöörduda politsei poole avaldusega kriminaalmenetluse alustamiseks KarS § 157¹ tunnustel.

Ignoreerimine, ehk *exclusion* seisneb kiustava pahatahtlikus välja jätmises suhtlusringidest (Willard, 2005). Sisuliselt keelab kiusaja oma ohvril suhtlemise teatud harjumuspärase seltskonnaga või mõjutab seltskonda lõpetama kiusatavaga suhtlemist. Kui koolikiusamise puhul võib rääkida klassikaaslaste või koolikaaslaste suhtlusringidest, siis virtuaalses keskkonnas on võimalikke suhtlusringe rohkem. Siinkohal võib selleks olla lihtne Facebooki chat, mõni jututuba, foorum või ka mängumaailma klannid (MMORPG mängudes - näiteks peamised *Runescape*, *World of Warcraft*, *San Andreas Multiplayer*). Virtuaalmaailmas on üsna lihtne luua reaalne takistus kiusatava ja tema suhtlusringi vahele. Tihiti piisab ohvri blokeerimisest kiusaja või keskkonna administraatori poolt. Viimase saavutamiseks luuakse keskkonna haldajale mulje, et kiusatav on rikkunud keskkonnas kehtivaid reegleid.

Seadusest tulenevat kaitset sellise tegevuse eest ette nähtud ei ole. Seega ei ole võimalik riikliku sunnijõuga sekkuda ning kiusaja tegevust lõpetada. Küll aga on võimalik näiteks blokeeringu puhul ohvril pöörduda portaali haldajate poole, asjaolusid selgitada ja paluda konto kasutamise võimalus taastada.

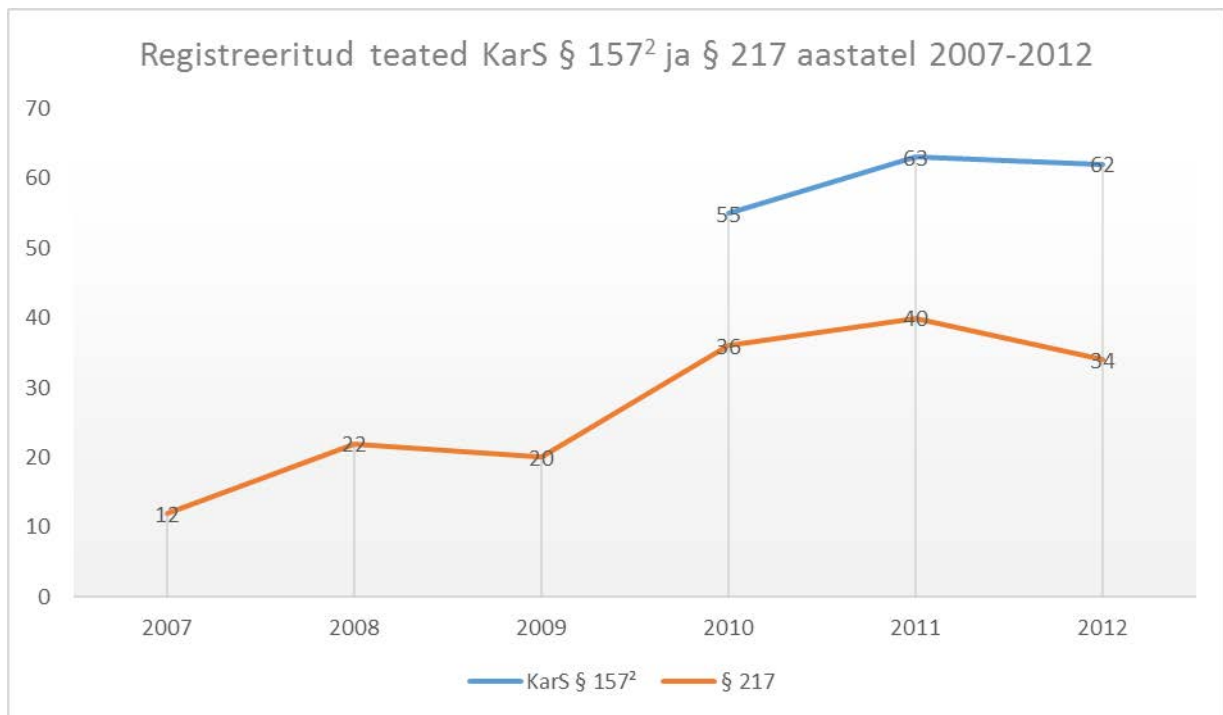
Suhtlusringidest välja heitmise või ära lõikamise all kannatavad enamasti noored, kuivõrd noortele on oluline suhtlemine kaaslastega ning oselamine erinevates internetsootsiumides. Noortele on oluline tunda ühtekuuluvust oma sõpradega, olla eeskuju moodi ning tajuda, et ta meeldib oma kaaslastele. Lisaks eeltoodule võiks üheks võimalikuks lahenduseks olla pöördumine noorteorganisatsioonide poole. Nad ei lõpeta küll kiusamist ega eemalda blokeeringuid, kuid saavad abiks olla nende probleemidega toimetulekul. Eestis tegeleb kiusamise all kannatavate lastega näiteks organisatsioon TORE (www.tore.ee) ja lisainformatsiooni saab leheküljelt www.targaltinternetis.ee. Sealt on võimalik saada nõu, leida uusi sõpru või tuge.

2. JUHTUMITE ANALÜÜS

Käesolevas töös kasutatakse statistikaandmeid mis on saadud justiitsministeeriumi kuritegevuse iga aastasest ülevaatest (Kriminaalstatistika 01.01.2007 – 31.12.2012). Nendele andmetele tuginedes on võimalik anda ülevaade nii identiteedivarguse ja arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamise kui ka kuriteoliikide hetkeolukorrast. Nimetatud andmed kajastavad kõiki koosseisutunnustega kattuvaid kuritegusid ja ei too eraldi välja küberkiusamise osa neist. Küberkiusamise osa välja toomiseks paluti andmeid Politsei- ja Piirivalveametilt (edaspidi PPA) koos registreeritud süüteo faabulaga KarS § 157² ja § 217 kohta aastate 2007 kuni 2012 jooksul.

2.1 Politsei- ja Piirivalveameti poolt esitatud andmete analüüs

Hetkeolukorra hindamiseks kasutas töö autor Justiitsministeeriumis (edaspidi JuM) iga-aastast kuritegevuse ülevaadet, mis on kättesaadavad JuM koduleheküljel kriminaalstatistika rubriigis. Käesoleva lõputöö eesmärgi saavutamiseks valiti aastate 2007 kuni 2012 Kriminaalstatistika aastaülevaated, kus on kajastatud aasta jooksul registreeritud kuritegude koguarvu. Joonise 1 põhjal on näha, et registreeritud identiteedivarguste tase ei ole aastate 2007 - 2012 lõikes oluliselt muutnud. Aastal 2010 registreeriti 55 KarS 157² järgi kvalifitseeritavat kuriteoteadet, aastal 2012 registreeriti neid kuriteoteateid kokku 62. Samas arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamisega seotud registreeritud teadete arv on alates aastast 2007 kolmekordistunud, kasvades 12 teatelt 2007 aastal 34 teatele 2012 aastal.

Joonis 1. Registreeritud teated KarS § 157² ja § 217 aastatel 2007-2012

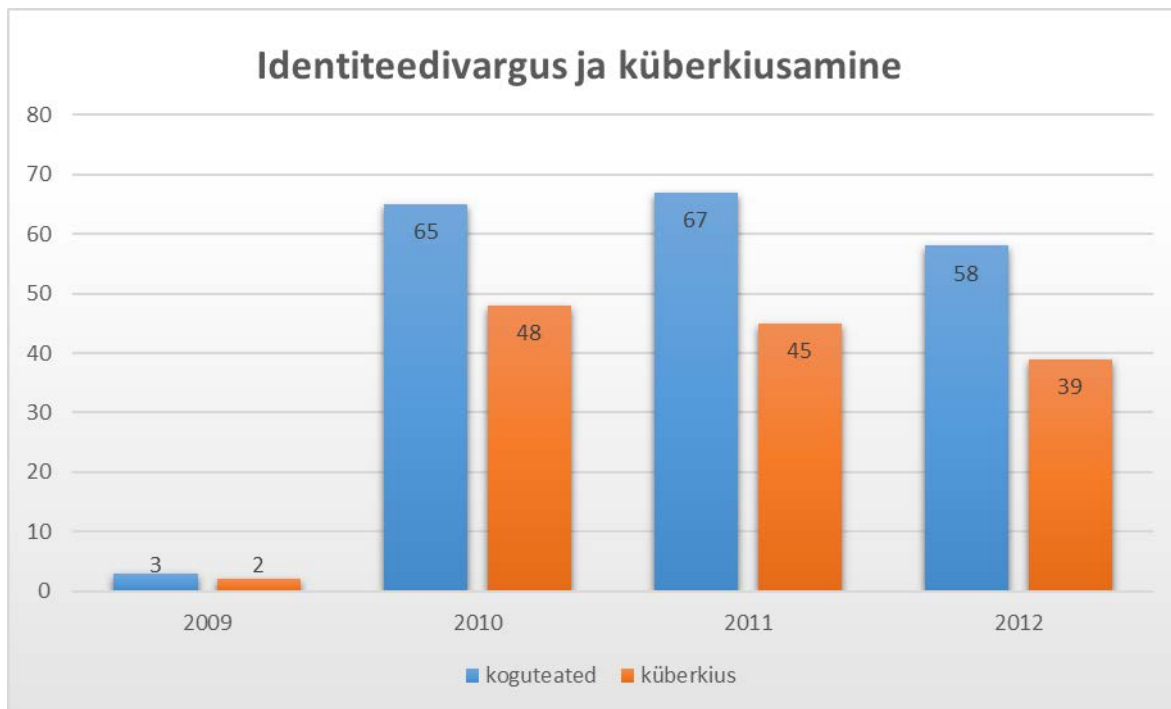
(Allikad: Justiitsministeeriumi kuritegevuse aastaülevaade 2007-2012; joonis autori koostatud)

Võrdlevate andmete saamiseks sooritati päring PPA andmelattu ALIS politsei statistilise arvnäitajate saamiseks. Kuna käesoleva uurimistö eesmärgist ja teemapüstitusest lähtuvalt on oluline, et registreeritud kuritegu oleks kindlasti küberkiusamisega seotud, siis sooviti aruannet saada koos faabulatega, et hiljem välistada faabula põhjal juhtumid mida küberkiusamisena käsitleda ei saa. Päringu vastusena saadi kaks Exceli tabelit, millest üks kajastab KarS § 157² ja teine KarS § 217 sätestatud kuriteoteadete registreerimist aastatel 2007 – 2012. ALIS-es on andmed ka 2009 aastal registreeritud ideniteedivarguste kohta, mille kohaselt oli kõnealuseid kuriteoteateid kokku 3. PPA andmetel on KarS § 157² kuriteoteateid aastatel 2009-2012 registreeritud 193 ja KarS § 217 järgi kvalifitseeritud kuriteoteateid aastatel 2007-2012 kokku 151. Uurimistö valim koosnes eeltoodud andmetest.

Identiteedivarguse kuriteoteateid sisaldavast valimist välistati kokku 59 registreeritud teadet, mille faabula põhjal võib väita, et tegemist ei ole küberkiusamise juhuga. Muuhulgas välistati järgmiste kirjeldustega teod:

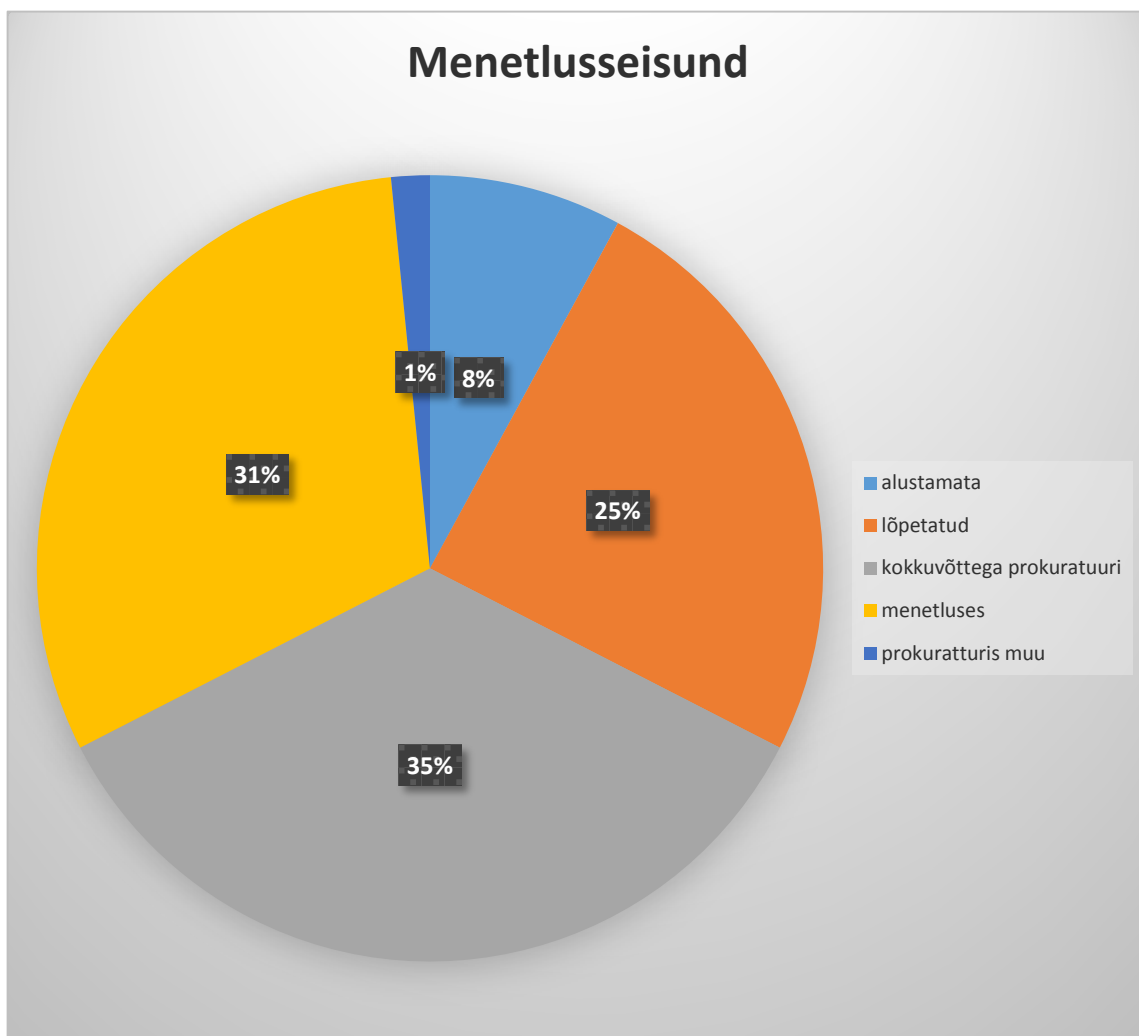
- Politseinikule, turvamehele, kohtule või muule ametiisikule valeandmete esitamine – esineti teise isiku nimel. Tegu toimus reaalses maailmas ja teine isik teost teadlik ei olnud või oli eelnevat kaotanud või andnud kasutada oma isikliku dokumendi.
- Lepingute sõlimine pangas või müügiesinduses ja kuulutuste avaldamine reaalses maailmas teise isiku nimel – tegu toimus reaalses maailmas, kus esineti teise isiku nimel. Kokkupuude internetiga puudus.
- Teise isiku kohta häbistavate andmete avalikustamine internetis – tegu ei kattu realselt identiteedivargusega.
- Samuti välistati ebamäärased faabulad, mille kogu kirjeldus oli järgnev: „Kasutati teise isiku andmeid“

Peale lõpliku valimi koostamist saadud tulemi põhjal võib välja tuua, et enam kui pooled identiteedivarguse teated saab liigitada küberkiusamise juhtumiks. Lõplik valim koosneb 126 registreeritud kuriteoteatest. Aastal 2009 registreeriti politsei infosüsteemis ALIS 3 KarS § 157² järgi kvalifitseeritavat kuriteoteadet, millest 2 puhul saab väita, et tegemist on küberkiusamisega. 2010 aastal on jagunemine vastavalt 65 teatest 58%; 2011 aastal 67 teatest 67% ja 2012 aastal 58 teatest 67%. Joonisel 2 on eeltoodud suhtarve kujutatud graafiliselt.

Joonis 2 Identiteedivargus ja küberkuisamine

Vaadeldes identiteedivarguse kuriteoteateid aastatel 2007-2012, siis 126 registreeritud kuriteoteatest ei alustatud kriminaalmenetlust 10-l juhul. Peamiseks mittealustamise aluseks oli KrMS § 199 lg 1 p 1 ehk puudus teo objektiivne külg. Kahe kuriteoteate suhtes ei alustatud kriminaalmenetlust KrMS § 201 lg 1 alusel, kuna teo toimepanija ei olnud oma ea tõttu süüvõimeline (KarS § 33). 126-st kuriteoteatest 31 osas kuulus menetlus lõpetamisele. Neist 1 lõpetati prokuratuuris ja 30 uurimisasutuses. Uurimine on lõpule jõudnud ehk toimik on kohtueelse menetluse kokkuvõttega prokuratuuri saadetud 44 juhul. Andmete saamise hetkel oli menetluses veel 39 kuriteoteadet. Menetluses olevatest registreeritud teadetest pärineb 1 teade aastast 2010; 15 teadet aastast 2011 ja 23 teadet aastast 2012. Joonisel 3 on eeltoodut kujutatud graafiliselt.

Joonis 3. Identiteedivarguse, kui küberkiusamise vormi, teadete menetlusseisundid

Identiteedivarguse juhtumite korral võib statistika põhjal öelda, et 78% toime pandud tegudest on seotud kellegi kiusamisega internetikeskkonnas. 25% juhtumitest on menetlus lõpetatud. PPA poolt saadud andmete põhjal on võimalik näha, kas isik kes identiteedivarguse toime pani on menetluse käigus kindlaks tehtud. Väljastatud 126 registreeritud kuriteoteadest 61 ei ole isikut kindlaks tehtud. Seega on teo toime pannud isiku tuvastamata 48% juhtudest.

Arvutisüsteemis ebaseadusliku kasutamise kuriteoteadete korral on keerukam eristada kuriteoteateid mis liigituvad küberkiusamiseks. Autor seadis üheks kindlaks kriteeriumiks, et

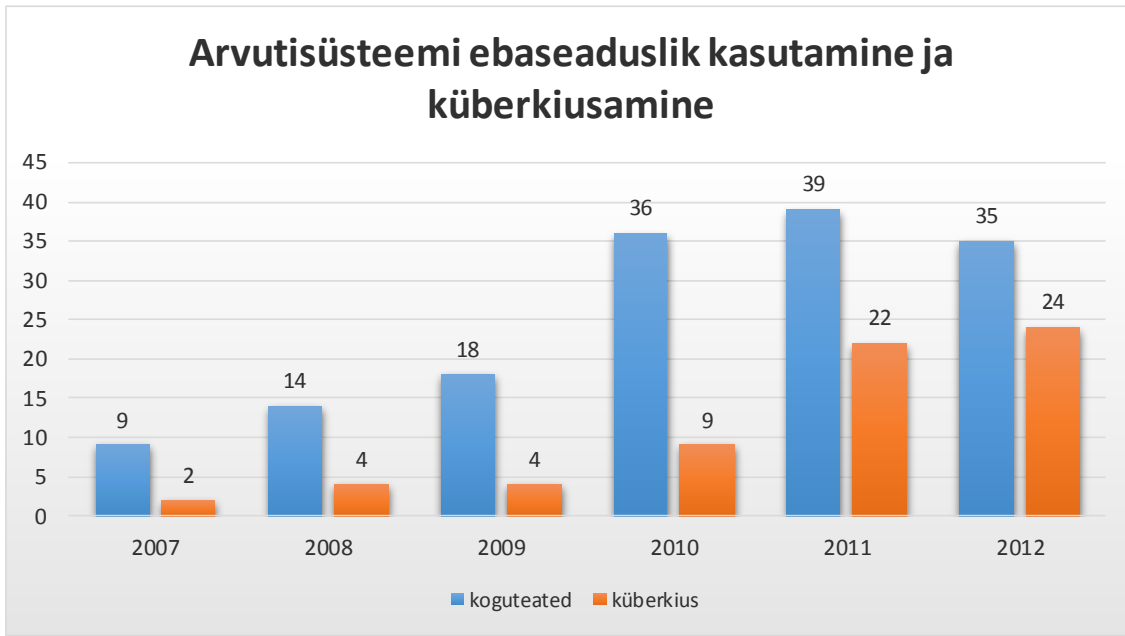
kanntanu näol peab tegemist olema eraisikuga, mistõttu välistati kõik ründe vormid millega kahjustati süsteemi. Lisaks välistati järgmistele kriteeriumidele vastavad teod:

- Siseneti pangakontole ja sealt kanti üle raha – küberkiusamise definitsioonist lähtuvalt ei ole tegemist küberkiusamisega.
- Rünneti koolide süsteeme – koduleht, e-kool ja teised, kus kannatanuks on juriidiline isik.
- Võrgukaardi MAC-aadressi võltsimise teel siseneti internetiteenusepakkuja võrku ja kasutati arvutivõrku ebaseaduslikult – kannatanu on juriidiline isik.
- Eraisiku internetikontolt varastati virtuaalraha – tegemist ei ole küberkiusamisega.
- Varastatud või unustatud arvutit kasutades saadi kätte delikaatseid andmeid – tahtluses võis puududa andmete saamise soov.
- Kodulehekülje komponente klooniti – tegemist on autoriõiguse alase vaidlusega.

Käesolevasse valimisse ei jäänud ka juhtumid, milles kodanik teatas politseile, et kontole on sisse logitud võõra IP-aadressi alt. Veebikonstaablite tööpraktikast on välja tulnud, et väga tihti logivad kodanikud oma kontole sisse avalikust WiFi võrgust, mistõttu süsteem registreerib võõra IP-aadressi ja hiljem koduvõrgus olles teavitab sellest konto omanikku. Teadmatuses peetakse seda ründeks konto vastu. Valimisse jäid juhtumid, kus oli kontole sisse logitud ja vahetatud ära salasõna, takistades sellega konto omanikul konto kasutamist. Töö autor peab sellist tegu küberkiusamiseks, kuna sellega tõkestatakse isiku osalemine internetisotsiumides.

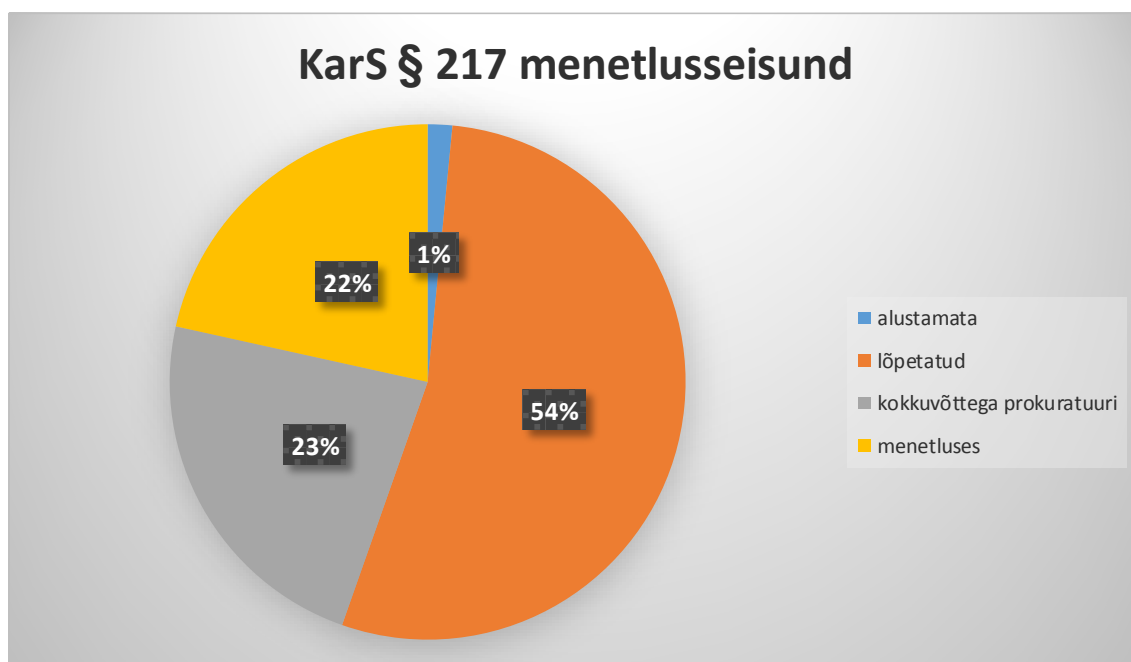
Esialgne valim, ehk andmed mis väljastati PPA poolt, koosnes kokku 151-st registreeritud kuriteoteatest. Peale sobimatute juhtumite väljaselekteerimist jäi lõpliku valimi suuruseks 65 kuriteoteadet. Erinevalt identiteedivargusest ei moodusta KarS § 217 korral küberkiusamise juhtumid suuremat osa kuriteoteadete koguarvust. Jooniselt 4 on näha, et küberkiusamise juhtumid näitavad tõusutrendi ning muud KarS § 217 juhtumid on languses. Arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamise kohta registreeriti aastal 2012 kuriteoteateid 4 võrra vähem kui

2011 aastal. Aastal 2007 registreeriti politseis 9 KarS § 217 järgi kvalifitseeritavat kuriteoadet millest 2 juhul on võimalik väita, et tegemist on küberkiusamisega. 2008 aastal on see näitaja 14 teatest 28%; 2009 aastal 18 teatest 22%; 2010 aastal 36 teatest 25%; 2011 aastal 39 teatest 56% ja 2012 aastal 35 teatest 69%. Joonisel 4 on eeltoodud suhtarve kujutatud graafiliselt.

Joonis 4. Arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine ja küberkuisamine

Aastate 2007-2012 jooksul on registreeritud kokku 65 KarS § 217 järgi kvalifitseeritavat kuriteoadet mis kattuvad küberkuisamise tunnustega. Sellest 65-st kuriteoadetest ei alustatud menetlust ühel juhul KrMS § 199 lg 1 p 1 alusel, sest puudus objektiivne külg. Registreeritud 65-st kuriteoadetest 35 juhul menetlus lõpetati KrMS § 200¹ lg 1 alusel. Neist 34 korral lõpetati menetlus uurimisasutuses ja ühel juhul prokuratuuris. Uurimine on lõpule jõudnud ehk toimik on kohtueelse menetluse kokkuvõttega saadetud prokuratuuri 15 juhul ja andmete saamise hetkel oli menetluses veel 14 juhtumit. Menetluses olevatest registreeritud kuriteoadetest 1 on menetluses aastast 2008, mistõttu see ilmselt lõpetatakse käesoleva aasta jooksul KrMS § 200 ja § 199 lg 1 p 2 alusel. Registreeritud kuriteoadetest on uurimisasutuses menetluses veel 13 kuriteoadet aastast 2012.

Joonis 5. KarS § 217 küberkriisamise juhtumite menetlusseisund

2.2 Juhtumite analüüsi kokkuvõte

Eeltoodule tuginedes võib välja tuua, et identiteedivargus on rohkem levinud küberkiusamise liik kui arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamine. Mõlema kuriteoliigi puhul näitab statistika küberkiusamiseks liigutvate kuriteoteadete kindlat kasvu. Identiteedivarguse kuriteoteadete korral nähtub statistikast, et registreeritud süütegude koguarvu langemisega langes ka kiusamiste arv. Samas arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamise kohta registreeritud kuriteoteadete hulgas toimus vastupidine liikumine – kuriteoteadete koguarv vähenes, kuid kiusamise juhtumite arv suurenes.

Probleemina võib juhtumite analüüsi põhjal välja tuua kvalifitseerimise küsimuse. Faabulate põhjal on näha, et kvalifikatsioon ei ole alati teate registreerija jaoks selge ja nii menetletakse KarS § 157² tegu KarS § 217 järgi ning vastupidi. Probleeme esines rohkem vanemate kaasuste puhul. Aastal 2012 kõnealust probleemi ei täheldanud. Olemasolevatele andmetele tuginedes ja veebikonstaabli praktika põhjal võib öelda, et probleem selles osas on PPA-s endiselt olemas. Vastavasisulisi koolitusi viiakse PPA-s jätkuvalt läbi, kuid kuna uurimisjuhiks on prokuratuur, siis tuleks ka prokuröre küberkiusamise valdkonnas koolitada.

Küberkiusamise seisukohalt on probleemne, et suur osa kuriteoteadetest ei jõua menetluses kohtulahendini. Identiteedivarguste puhul lõpetati neljandik menetlustest, enim KrMS § 199 lg 1 p 1 alusel. Arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamise juhtudel oli see näitaja 54%. Positiivsest küljest võib välja tuua, et alustamata jääb üsna väike osa menetlustest, vastavalt 8% ja 1%. Veel võib positiivsest poolest välja tuua, et 35% ja 25% menetlustest on kohtueelse menetluse kokkuvõttega jõudnud prokuratuuri.

2.3 Ekspertintervjuude kokkuvõte

Tekkinud küsimustele vastuste saamiseks esitas töö autor küsimustiku (Lisa 1) PPA neljas prefektuuris küberkuritegusid menetlevale ametnikule, kelle töö üheks osaks on menetleda KarS § 157² ja § 217 järgi kvalifitseeritavaid kuritegusid. Neljast ametnikust vastas küsimustikule kirjalikult ainult üks. Lõuna, Ida ja Põhja prefektuuri ametnikega viidi küsitlus läbi suuliselt.

Ekspertidelt küsis autor milline on nende meelest peamine takistus küberkiusamise juhtumite menetlemisel. Kõik ametnikud tõid välja piiriülese menetluse. Tihti on keeruline saada andmeid teo kohta, mis on toime pandud keskkonnas mille server koos selles asuvate andmetega ning nende haldaja või valdaja paiknevad väljaspool Eesti õigusruumi. Vastavate andmete saamine võtab palju aega ning menetlus hakkab seetõttu venima. Teiseks küsis autor töökorralduse kohta. Prefektuuride eksperdid tõid välja, et uurijad teevad tihedat koostööd ennetusteenistusega. Kuritegude kohtueelne uurimine kuulub kriminaalbüroo pädevusse, kuid ennetusteenistuse kaasamine on oluline edasiste kiusamisjuhtumite ärahoidmiseks. Kolmandaks palus autor avaldada arvamust selle kohta kui suure osa moodustab igapäevatööst küberkiusamine. Lääne prefektuuri ekspert pakkus, et selleks võiks olla 5%, samas Lõuna prefektuurist pakuti 25%, Põhja prefektuurist 15% ja Ida prefektuurist pakuti, et umbes kolmandik. Neljanda küsimuse vastusena ehk siis menetlusprobleemidena toodi välja *proxy* serverite kasutamine, mis raskendavad isiku kindlakstegemist.

Samuti palus autor tuua välja probleemid, mis esinevad avalduse vormistamisel. Kõikide prefektuuride ametnike poolt toodi esimese asjana välja digitaalsete avalduste esitamine. Kuna PPA kodulehel olev avalduse vorm (Lisa 2) on kohaldatud pigem varguste ja muude reaalses maailmas aset leidvatele sündmustele, siis kirjutatakse sinna ebatäpset teksti millest on keeruline aru saada. Lisaks on esitatav info umbisikuline. Ühe probleemina viidati veel ka asjaolule, et osa infot soovitakse varjata. Politseitöö lihtsustamiseks pakkusid ametnikud välja, et vastavaid avaldusi võiks olla võimalik esitada veebivormi vahendusel, mis läheb vastavasse andmebaasi. Sellele andmebaasile võiks ligi pääseda ka veebikonstaablid, kes

vastavalt avalduse sisule selgitaks välja puuduvad asjaolud, vastaks kodanikule ise või suunaks avalduse menetlusse. Samuti leiti, et võiks olla lihtsam viis näiteks Facebookist andmete saamiseks kui seda on rahvusvaheline õigusabipalve, millele vastuse saamine võtab kuid. Lõuna prefektuuri ametnik leidis, et alaealise poolt toime pandud küberkuritegu, kui sellega ei ole põhjustatud suurt kahju, võiks olla väärteokorras karistatav. Vestluse käigus põhjendas Lõuna prefektuuri ametnik oma arvamust menetluse maksumusega - Väärteomenetlus on kiirem ja odavam, karistus vahetum. Sellega nõustusid ka Ida ja Põhja prefektuuri ametnikud. Lääne prefektuuri ametnik arvas, et olulist vahet ei oleks, kuna trahvi maksaks ikkagi lapsevanem.

Samuti küsiti ametnike käest, kas prokuratuuri poolt on välja töötatud juhiseid KarS § 157² järgi kvalifitseerimise osas. Lõuna prefektuurile on Lõuna ringkonnaprokuratuuri poolt välja antud soovitus, et identiteedivarguse ohvriks langenud isikuga võiks kattuda vähemalt kolm isikutunnust. Teistes prefektuurides sellist soovitust ei ole.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli tuua välja küberkiusamise karistus- ja tsiviilõiguslik regulatsioon, analüüsida küberkiusamisega seotud juhtumeid ning koostada ettepanekud politseitöö parendamiseks küberkiusamise vastu võitlemisel. Töö käigus selgus, et enamik küberkiusamise vorme on oma olemuselt tsiviilõiguslikud teod see tähendab ei ole kvalifitseeritavad karistusõiguslikult. Karistusõiguslikeks on üheselt identiteedivargus ning arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine. Karistatavaks võib osutada kellegi jälitamine ja tema kohta andmete kogumine internetikeskkonnas kui tegu kandub üle kinnisesse ruumi kuhu tavaliselt teistel internetikasutajatel ligipääsu ei ole. Autor täitis lõputöös püstitatud eesmärgi küberkiusamise karistus- ja tsiviilõiguslikust regulatsioonist ülevaate andmisega töö teoreetilises osas.

Lõputöö empiirilises osas analüüsis autor politseis aastate 2007-2012 jooksul registreeritud kuriteoteateid KarS § 157² ja § 217 osas. Oluline on märkida, et identiteedivarguste puhul oli võimalik kasutada andmeid alates aastast 2009, kuna vastav muudatus jõustus KarS-s 15.11.2009.

Täiendava informatsiooni saamiseks küberkiusamise juhtumite menetlemisel ja soovitude saamiseks politseitöö parendamiseks pöördus autor küsimustikuga igapäevaselt KarS § 157² ja § 217 sätestatud süütegusid menetlevate ametnike poole. Ühe probleemina ilmnes, et identiteedivarguse puhul on Lõuna Ringkonnaprokuratuurist antud soovitus, et identiteedivarguse ohvriks langenud isikuga peaks kattuma vähemalt kolm isikutunnust. Teiste ringkonnaprokuratuuride poolt sellist soovitust antud ei ole. Õiguskindluse põhimõttest lähtuvalt peaks süüteoteate kvalifitseerimise praktika olema üle riigi ühtne. Autori arvates võiks praktika ühtlustamiseks paluda selles osas soovituslikku juhendit Riigiprokuratuurist

kuna uurimise juht on prokuratuur. Teise probleemina tõid ametnikud välja digitaalselt esitatava avalduse vormi ja sellega seotud segaduse. Küberkiusamise juhtumite paremaks menetlemiseks ning menetlusse suunamiseks võiks autori arvates töötada välja vastava blanketi või internetivormi mis ei viiks avaldajat segadusse ning oleks üheselt mõistetav.

Probleemina toodi välja ekspertide poolt ka asjaolu, et praegu PPA koduleheküljel olev elektrooniliselt esitatava avalduse vorm ei ole sobilik arvuti abil toime pandud kuritegude puhul, see eksitab avaldajat. Kõnealune avalduse vorm on lisatud lõputööle lisana 2. Lõputöö raames töötas autor välja avalduse vormi, milline sobib paremini arvuti vahendusel toime pandud kuriteost teatamiseks. Soovituslik avalduse vorm on lisatud lõputööle lisana 3. Autori arvates on sellisel kujul avaldus kodanikule arusaadavam ja selle abil on võimalik esitada täpsemat informatsiooni toimunud sündmuse kohta. Samuti on selle täitmine lihtsam.

Täiendavat uurimist vajab kindlasti küberkiusamisega seotud kuritegude võimalik muutmine väärteoks, vähemalt esmakordsel rikkumisel, millega ei ole tekitatud varalist kahju. Täiendavat uurimist vajab kindlasti menetluse võimalikkus väärteona ja selle võimalikud kasutegurid kodanikule. Eeskätt selgitada välja, ka see tooks kaasa kohtueelse menetluse kiiruse ning efektiivsuse kasvu ning kas teole järgnev karistus oleks vahetum.

SUMMARY

This research paper gives an overview of cyberbullying and compares acts of cyberbullying with current laws in Estonia. Therefore the author set a goal of giving an overview of the acts of cyberbullying and compare these with civil and penal codes of Estonia, to analyze reports considering cyberbullying and to make purposes on improvements considering police work in field of cyberbullying. According to the goal author set following research questions:

- 1) What different forms of cyberbullying are in existence?
- 2) Which of these forms are criminal acts?
- 3) Which qualify as acts of civil-law?
- 4) How much reports qualified as Penal code § 157² and § 217 are acts of cyberbullying?
- 5) What kind of problems are in investigations regarding cases of cyberbullying?

In the theoretical part author gives an overview of different forms of cyberbullying and compares these with Estonian laws. It is noted that only identity theft and hacking into someone's online account are criminal acts. Other forms of cyberbullying are civil cases.

In empirical part of the study gives an overview of reports on Penal Code § 157² and § 217 during the years of 2007-2012. It points out that the relative importance of number of reports on cyberbullying is rising when other acts qualified by these paragraphs are falling.

Also by interviewing investigators whose daily work is connected with cyberbullying, they pointed out problems on cross-border investigations. Also that the preliminary information given to police by victim is mostly insufficient. They put some blame of faulty reports on

current form of report as this is more real-world-oriented.

Taking into the consideration that the amount of cyberbullying cases is rising the author finds that a further studies are needed on field of cyberbullying. One recommendation for following researcher would be to aim their focus on generic and age-specific characteristics of cyberbully. Also to focus on idea if it would be more cost- and time-effective for police if cyberbullying would be misdemeanor instead of felony.

KASUTATUD ALLIKAD

Definitsioon sõnale „computer system“ Institute for Telecommunication Sciences Colorado koduleheküljelt: http://www.its.bldrdoc.gov/fs-1037/dir-008/_1198.htm, välja otsitud 08.03.2012

Eesti Vabariigi põhiseadus, 28.06.1992, jõustunud 22.07.2011 - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2

Ebral, R. (2012) Alaealiste karistuslikud hoiakud küberkiusamise suhtes. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool

Isikuandmete kaitse seadus, 15.02.2007, jõustunud 01.01.2008 - RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 30.12.2010, 11

Justiitsministeeriumi Kriminaalstatistika Aastaülevaated Registreeritud kuriteod Eestis 2003-2012. Justiitsministeeriumi kodulehelt: <http://www.just.ee/57886>, välja otsitud 01.03.2013

Karistusseadustik, 06.06.2011, jõustunud 14.04.2012 - RT I 2001, 61, 364 RT I, 04.04.2012, 3

Kõiv, K. (2006). Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine koolipersonali ja lapsevanemate poolt. Tartu: OÜ Vali Press.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE, London: EU Kids Online.

Olweus, D. (2003). A Profile of Bullying at School. *Educational Leadership*, 60(6),

12. Willard, N. (2005). Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats, lk 1-2, <http://csriu.org/cyberbully/docs/cbcteducator.pdf>, välja otsitud 15.03.2012.

Patchin, J. W., Hinduja, S. Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice. April 2006 vol. 4 no. 2. Internetist otsitud: <http://yvj.sagepub.com/content/4/2/148> (25.02.2013)

Võlaõigusseadus, 26.09.2001, jõustunud 18.07.2011 - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21

Willard, N. (2005). Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats, lk 1-2,

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Registreeritud teated KarS § 157 ² ja § 217 aastatel 2007-2012.....	26
Joonis 2 Identiteedivargus ja küberkiusamine.....	28
Joonis 3. Identiteedivarguse, kui küberkiusamise vormi, teadete menetlusseisundid.....	29
Joonis 4. Arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine ja küberkiusamine.....	31
Joonis 5. KarS § 217 küberkiusamise juhtumite menetlusseisund.....	32

LISA 1 – KÜSIMUSTIK EKSPERDILE

Küsimustik eksperdile

Tere. Olen Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži õpperühma PK111 üliõpilane Andero Sepp. Koostan lõputöö teemal „Küberkiusamine – Õigusliku kaitse võimalused karistus ja tsiviilõiguse kaudu. Ühe osana oma tööst sooviksin saada ülevaadet prefektuuride küberkuritegusid menetlevatelt üksustelt nende kokkupuute kohta küberkiusamise juhtumitega seoses. Oma töös ei avalda Teie kui vastaja nime vaid analüüsin vastuseid prefektuuri tasandilt nähtavana. Suured tänud Teile aja leidmise ja tehtud koostöö eest!

Täidetud küsimustik palun saata tagasi e-posti aadressil: andero.sepp@politsei.ee

- 1) Millised on Teie meelest peamised takistused küberkiusamise juhtumite menetlemisel?
- 2) Kuidas on prefektuuris korraldatud küberkiusamise juhtumite menetlemine, pidades silmas identiteedivargusi ja arvutisüsteemi ebaseaduslikku kasutamist. Millise üksuse pädevusse sellised juhtumid kuuluvad?
- 3) Kui suure osa nende uurijate, kes küberkiusamise juhtumeid menetlevad, töökoormusest möödutavad avaldused mis on seotud eelnimetatud kuritegudega?
- 4) Milliseid probleeme oskate välja tuua identiteedivarguste ja arvutisüsteemi ebaseadusliku kasutamise juhtumite uurimises ja menetluse alustamise juures?

- 5) Kas esineb probleeme ka avalduste esitamisel (ebakorrektselt vormistatud, puudlik informatsioon)?
- 6) Milline Teie jaoks vajalik info jääb kodaniku poolt Teile tavaliselt avalduse esitamisel edastamata?
- 7) Kuidas saaks Teie meelest lihtsustada politsei tööd küberkiusamise juhtumite osas?
- 8) Kuidas oleks võimalik lihtsustada vastavate uurijate tööd selles osas?
- 9) Kas Teie hinnangul võiks alaealiste poolt toime pandud küberkuriteod, millised võiks liigitada küberkiusamise juhtumiks, olla esmakordselt rikkumisel karistatavad väärteokorras? Miks?
- 10) Pidades silmas identiteedivargust, siis kas Teie piirkonnas on prokuratuuri poolt välja antud juhis juhtumite liigitamiseks? Ehk juhis mis ütleks, millised tunnused peavad esinema, et tegu oleks KarS § 157² kirjeldatud kuriteoga. Kas on sätestatud minimaalne arv tunnuseid, mis peavad ohvriga kattuma, et koosseis oleks täidetud.

LISA 2 – HETKEL KASUTATAV AVALDUSE VORM

Avaldus politseile (süüteoade)

Politsei kiire väljakutsumise vajadusel tuleb helistada ööpäevaringsel tasuta häiretelefonil 110. Selleks ei sobi elektroonselt politseile saadav kuriteoade

Avaldus politseile (süüteoade) SAADEKSE ÜHELE ADRESSAADILE. Süüteoade esitatakse prefektuurile, kelle tööpiirkonnas on süütegu toime pandud. Kuriteo toimepanemiskohaks loetakse koht, kus isik tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema või kohas, kus saabus tagajärg.

Ida Prefektuur
Rahu 27
41588 JÕHVI
telefon 337 2200
faks 337 2209
ida@politsei.ee

Lääne Prefektuur
Pikk 18
80089 PÄRNU
telefon 444 6400
faks 444 6409
laane@politsei.ee

Põhja Prefektuur
Pärnu mnt 139
15028 TALLINN
telefon 612 4000
faks 612 4009
pohja@politsei.ee

Lõuna Prefektuur
Riia 132

50096 TARTU
telefon 730 8800
faks 730 8809
louna@politsei.ee

Avalduse palume saata digitaalselt allkirjastatuna.

Adressaat

Süüteoate vormi täites kirjutage oma tekst hallidele tekstiväljadele (*trükkides hall ruut kaob ja jääb Teie poolt sisestatud tekst*). Välju, mida vaja pole, kustutage.

Füüsilisest isikust avaldaja andmed

Isikukood

Eesnimi	eesnimi
Perekonnanimi	perekonnanimi
Kodakondsus	kodakondsus
Haridus	alg-/põhi-/kesk-/keskeri-/kõrgem
Telefon	kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon
E-Post	e-post
Töökoht või õppeasutus	töökoht või õppeasutus
Amet	amet
Kursus või klass	kursus või klass

Elukoht aadress: riik, maakond/vald, linn, asula/tänav/maja nr/korter, tuba nr

Postiindeks postiindeks

Juriidilisest isikust avaldaja andmed (täidetakse vaid juhul, kui avalduse esitab juriidiline isik)

Asutuse nimi registreerimisjärgne nimetus

Asutuse registrikood asutuse registrikood

Asukoht aadress: vald, linn, asula/tänav/maja nr/korter, tuba nr

Telefon **kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon**

E-post **e-post**

Juriidilise isiku seaduslik esindaja (B-kaardile kantud isik või muu, seaduse alusel volitatud isik)

Eesnimi **eesnimi**

Perekonnanimi **perekonnanimi**

Isikukood **isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg**

Ametikoht **ametikoht**

Kontaktaadress **aadress**

Telefon **kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon**

E-post **e-post**

Info sündmuse toimumise kohta

Juhtumi liik*

juhtumi liik

* Näiteks:

- (pere) vägivalldajuhtum
- vargus, omastamine (asi/dokument on ebaseaduslikult ära võetud, kaotamist saab kindlalt välistada jms)
- vandalism (asi, sealhulgas ehitis, selle osa, samuti sõiduk, on tahtlikult rikutud või hävitatud jms)

Toimumise koht **sündmuse toimumise aadress: maakond, asula, linn/tänav/maja**

Korrarikkumise alguse kuupäev ja
kellaeg / **kuupäev pp.kk.aaaa**

kuupäev ja kellaeg, millal **kellaeg kujul tt:mm**
varastatud esemed olid alles või
kahjustatud või hävitatud
vara oli terve)

kuupäev pp.kk.aaaa
Korrarikkumise lõpu kuupäev ja
kellaeg /

varguse, vandalismi või asjade
kadumise **kellaeg kujul tt:mm**
avastamise kuupäev ja kellaeg

Sündmuse kirjeldus **sündmuse detailne kirjeldus vabas vormis**

Kahju iseloom **nt varaline, moraalne, ei oska määrata**

Tervisekahjustus

avaldatale tervisekahjustusi ei tekitatud/avaldatale tekitati tervisekahjustusi

Tervisekahjustus

Tervisekahjustuse

kirjeldus

milline oli kahjustus ja kuhu pöörduiti abi saamiseks

Varaline kahju, kindlustuse andmed

Varalise kahju moodustab varastatud või rikutud vara turuväärtus varguse või vandalismi toimepaneku ajal.

Varalise kahju hulka ei kuulu aga riigilõivud uute dokumentide taotlemiseks ega ka mistahes saamatajäänud tulu. Viimane arvatakse kahju hulka tsiviilkohtumenetluses.

Tekitatud varalise kahju suurus **"KAHJU SUURUS EURODES"**

Kas esemed olid kindlustatud **jah või ei**

Kindlustuse andmed **kindlustusandja nimetus**

Kas isik oli kindlustatud **jah või ei**

Kindlustuse andmed **kindlustusandja nimetus**

Sõiduki andmed (täidetakse ainult siis, kui vargus pandi toime sõidukist)

Registreerimisnumber **registreerimisnumber**

Sõiduki liik **sõiduki liik, nt sõiduauto, kaubik jms**

Sõiduki mark **sõiduki mark**

Sõiduki mudel **sõiduki mudel**

Värv **sõiduki värv**

Kas sõiduk oli lukustatud? **jah või ei**

Varastatud/kaotatud/hävitatud esemed

Kas teataja on ka asjade omanik? **jah või ei**

Jalgratas

Number	Mark	Mudel	Värvus	Soetamise aeg	Väärtus eurodes *	Eritunnused
--------	------	-------	--------	---------------	-------------------	-------------

number	mark	mudel	värvus	pp.kk.aaaa	väärtus kroonides	eritunnused
--------	------	-------	--------	------------	-------------------	-------------

number	mark	mudel	värvus	pp.kk.aaaa	väärtus kroonides	eritunnused
--------	------	-------	--------	------------	-------------------	-------------

* - Asja hetke turuväärtus

Mobiiltelefon

Mark	Mudel	IMEI-kood	Värvus	Soetamise aeg	Väärtus eurodes *	Eritunnused
------	-------	-----------	--------	---------------	-------------------	-------------

mark	mudel	IMEI-kood	värvus	pp.kk.aaaa	väärtus kroonides	eritunnused
------	-------	-----------	--------	------------	-------------------	-------------

mark	mudel	IMEI-kood	värvus	pp.kk.aaaa	väärtus kroonides	eritunnused
------	-------	-----------	--------	------------	-------------------	-------------

* - Asja hetke turuväärtus

Dokumendid

Dokumendi liik	Number	Väljaandmise kuupäev	Väljaandja	Muu märkus, eritunnus
dokumendi liik*	number	pp.kk.aaaa	väljaandja	eritunnus, muu märkus
dokumendi liik*	number	pp.kk.aaaa	väljaandja	eritunnus, muu märkus
dokumendi liik*	number	pp.kk.aaaa	väljaandja	eritunnus, muu märkus

* Nt kodaniku pass, diplom, sõiduki registreerimistunnistus vms

Muu (nt koduelektroonika jms)

Asja nimetus	Mark	Mudel	Seerianumber	Soetamise aeg	Väärtus eurodes *	Eritunnused
asja nimetus	mark	model	seerianumber	pp.kk.aaaa	väärtus kroonides	eritunnused

asja nimetus **mark** **mudel** **seerianumber** **pp.kk.aaaa** **väärtus kroonides** **eritunnused**

* - Asja hetke turuväärtus

Pealtnägijate/tunnistajate andmed

Eesnimi **Perekonnanimi** **Isikukood** **Elukohta/asukohta aadress** **Telefon** **E-Post**

eesnimi **perekonnanimi** **isikukood** * **elukoha/asukohta aadress** **telefon** **e-post**

eesnimi **perekonnanimi** **isikukood** * **elukoha/asukohta aadress** **telefon** **e-post**

eesnimi **perekonnanimi** **isikukood** * **elukoha/asukohta aadress** **telefon** **e-post**

* isikukoodi puudumisel sünniaeg

Muud andmed

Kas sündmuse koht oli
lukustatud? jah või ei

Kahtlustatava nimi, võimalik
viibimiskoht ja teadaolevad kahtlustatava nimi, võimalik viibimiskoht, kontaktandmed
kontaktandmed

Kahtlustatava tundemärgid on eriti olulised siis, kui teisi andmeid ei ole

Muud andmed, mis aitaksid
sündmust lahendada lisateave vabas vormis

Teate lisad

Kirjeldus

Lisatav fail

kirjeldus

faili nimi

kirjeldus

faili nimi

NB! Faili lisamisel on kirjeldus (mida fail sisaldab, nt varastatud eseme foto) kohustuslik!

Vastuse tellimine

Millise kanali kaudu vastust soovite? **nt e-postiga/telefoniga/kirjalikult**

Avalduse esitamise kuupäev: **pp.kk.aaaa**

Olen teadlik, et teadvalt vale kaebuse esitamise eest süüteo toimepanemise

kohta on ette nähtud kriminaalvastutus karistusseadustiku § 319 alusel.

Olen teadlik, et kannatanu või tunnistaja poolt kriminaal- või väärteomenetluses või tsiviilkohtu- või halduskohtumenetluses teadvalt vale ütluse andmise eest või tsiviilkohtumenetluses menetlusosalise poolt vande all teadvalt vale seletuse või vande all teadvalt vale vara nimekirja või sissetulekute või kulude arvestuse andmise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Olen teadlik, et vale kuriteoteate alusel alustatud kriminaalmenetluse kulud hüvitab vastavalt Kriminaalmenetluse seadustiku § 184 kuriteoteate esitaja.

Allkiri

LISA 3 – SOOVITUSLIK UUS AVALDUSE VORM

Avaldus politseile (süüteoade)

Politsei kiire väljakutsumise vajadusel tuleb helistada ööpäevaringsel tasuta häiretelefonil 110. Selleks ei sobi elektroonselt politseile saadav kuriteoade

Avaldus politseile saadetakse **ÜHELE** ADRESSAADILE. Süüteoade esitatakse prefektuurile, kelle tööpiirkonnas on süütegu toime pandud. Süüteo toimepanemiskohaks loetakse koht, kus süüteo toimepanija tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema või koht, kus saabus teo tagajärg.

Prefektuuride kontaktandmed

Ida Prefektuur

Rahu 27
41588 JÕHVI
telefon 337 2200
faks 337 2209
ida@politsei.ee

Põhja Prefektuur

Pärnu mnt 139
15028 TALLINN
telefon 612 4000
faks 612 4009
pohja@politsei.ee

Lääne Prefektuur

Pikk 18
80089 PÄRNU
telefon 444 6400
faks 444 6409
laane@politsei.ee

Lõuna Prefektuur

Riia 132
50096 TARTU
telefon 730 8800
faks 730 8809
louna@politsei.ee

Avalduse palume saata digitaalselt allkirjastatuna.

Adressaat politseiasutus

Süüteoate vormi täites kirjutage oma tekst **hallidele tekstiväljadele** (triikkides hall ruut kaob ja jääb Teie poolt sisestatud tekst). Välju, mida vaja pole, kustutage.

Füüsilisest isikust avaldaja andmed

Isikukood	isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg
Eesnimi	eesnimi
Perekonnanimi	perekonnanimi
Kodakondsus	kodakondsus
Haridus	alg-/põhi-/kesk-/keskeri-/kõrgem
Telefon	kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon
E-Post	e-post
Töökoht või õppeasutus	töökoht või õppeasutus
Amet	amet
Kursus või klass	kursus või klass
Elukoht	aadress: riik, maakond/vald, linn, asula/tänav/maja nr/korter, tuba nr
Postiindeks	postiindeks

Juriidilisest isikust avaldaja andmed (täidetakse vaid juhul, kui avalduse esitab juriidiline isik)

Asutuse nimi	registreerimisjärgne nimetus
Asutuse registrikood	asutuse registrikood
Asukoht	aadress: vald, linn, asula/tänav/maja nr/korter, tuba nr
Telefon	kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon
E-post	e-post

Juriidilise isiku seaduslik esindaja (B-kaardile kantud isik või muu, seaduse alusel volitatud isik)

Eesnimi eesnimi

Perekonnanimi	perekonnanimi
Isikukood	isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg
Ametikoht	ametikoht
Kontaktaadress	aadress
Telefon	kontakttelefon: laua-ja/või mobiiltelefon
E-post	e-post

Info sündmuse toimumise kohta

Juhtumi liik* juhtumi liik

* Näiteks (loetelu ei ole ammendav):

- Identiteedivargus (libakonto), KarS § 157² - moraalne kahju
- Arvutisüsteemi ebaseaduslik kasutamine (kontosse häkkimine), KarS § 217
- Arvutisüsteemi toimimise takistamine (DDoS rünnak jt), KarS § 207
- Arvutikelmus, KarS § 213
- muu

Toimumise koht	"Märkida keskkond (server, weebiaadress vms)"
Juhtumi avastamise aeg	kuupäev pp.kk.aaaa kellaeg kujul tt:mm
Kas konto avalik ja nähtav	jah/ei
Kui ei ole, kunas palusite konto sulgeda avastamise kuupäev ja kellaeg	"kuupäev ja kellaeg"
Mis aadressil on konto nähtav	"konto aadress"
Kahju iseloom	nt varaline, moraalne, ei oska määrata
Uued seadmed	Kas olete soetanud hiljuti uue seadme ja sellega oma kontole sisenenud
Sündmuse kirjeldus	sündmuse detailne kirjeldus vabas vormis *

*Palume kirjeldada sündmuse asjaolusid võimalikult detailselt fakti täpsusega. Kindlasti tuleb välja tuua võimalikult täpne kuupäeva ja kellaeg ning internetilehekülje aadress, identiteedivarguse puhul oletatava libakonto aadress ja kasutajatunnus.

Tekitatud kahju, kindlustuse andmed

Juhul kui teoga on tekitatud varalist kahju. Varalise kahju hulka **ei kuulu** aga riigilõivud uute dokumentide taotlemiseks ega ka mistahes saamatajäänud tulu, see arvatakse kahju hulka tsiviilkohtumenetluses.

Varalise kahju korral täita ainult vastav lahter. **Identiteedivarguse** puhul on oluline märkida moraalse kahju tekitamine ning Põhiseaduslik õigus, mida rikuti.

Välja „kas teataja on ka konto omanik „tuleb täita, kui teatakse konto ebaseaduslikust kasutamisest.

Tekitatud varalise kahju suurus

"kahju suurus eurodes"

Moraalne kahju ja õigusnorm

"ei põhjustatud/põhjustati, Põhiseaduse § järgi"

Kas teataja on ka konto omanik?

jah või ei

Arvutikelmus

Täidetakse juhul kui teatatakse arvutikelmusest. Siia alla liigituvad juhtumid, kus teataja on internetis petta saanud. Samuti sellised juhtumid, kus on kasutatud Teise isiku pangakaarti.

Müüja nimi

"ees- ja perekonnanimi"

Keskkond, kus kuulutus oli

"veebilehe aadress: http://www."

Ostetud kauba nimetus

"kauba nimetus"

Arveldusarve kuhu tasuti

"arveldusarve number"

Ülal oleva arve omaniku nimi

"ees- ja perekonnanimi"

Ülekanne sooritati

"kuupäev ja kellaeg"

IP aadressid

Palume märkida sündmusega seotud IP aadressid kui keskkonna logifail neid näitab. Välja „omanik“ täitmine ei ole kohustuslik. Muu info alla palume märkida näiteks kui arvate, et see võib olla Teie enda sisselogimine, näiteks avalikust internetivõrgust.

IP aadress	Kuupäev	Kellaeg	Omanik	Muu info
XXX.XXX.XXX.XXX	PP.KK.AAAA	TT:MM	NIMI	"KIRJUTADA VABAS VORMIS"

XXX.XXX.XXX.XXX	PP.KK.AAAA	TT:MM	NIMI	"KIRJUTADA VABAS VORMIS"
XXX.XXX.XXX.XXX	PP.KK.AAAA	TT:MM	NIMI	"KIRJUTADA VABAS VORMIS"
XXX.XXX.XXX.XXX	PP.KK.AAAA	TT:MM	NIMI	"KIRJUTADA VABAS VORMIS"

Teataja kasutatavad seadmed

Täita kui kahtlustate oma konto ebaseaduslikku kasutamist. Palume märkida seadmed, mida kasutate ja olete viimasel ajal kasutanud oma kontole sisenemiseks. Seadmeks palume märkida tahvelaarvuti ja mobiiltelefoni puhul ka selle tootja.

Seade	Operatsioonisüsteem	Veebilehitseja	IMEI
"TÜÜP, TOOTJA"	NIMI	NIMI	
"TÜÜP, TOOTJA"	NIMI	NIMI	
"TÜÜP, TOOTJA"	NIMI	NIMI	

Muud andmed

Kas kahtlustate teos kedagi, tema nimi, võimalik viibimiskoht ja teadaolevad kontaktandmed ja kahtlustuse põhjendus

"NIMI, VÕIMALIK VIIBIMISKOHT, KONTAKTANDMED"

Muud andmed, mis aitaksid sündmust lahendada

"LISATEAVE VABAS VORMIS*"

*Ka lisateabe esitamise puhul palume olla Teil võimalikult täpne detailides. Arvestage palun, et võimalikult täpse info esitamine aitab kaasa Teie teate lahendamisele

Teate lisad

Juhul kui on olemas siis palume lisana kaasa panna kõikvõimalikud kuvatõmmised, logifailid, kirjavahetus jms mis aitab kaasa teo avastamisele. Failid palume lisada Digitaalalkirja konteinerisse. Kui Te teatate arvutikelmusest palume Teil lisada maksekorraldus ja kõikvõimalikud vestluslogid või kirjavahetus.

Kirjeldus

kirjeldus

kirjeldus

Lisatav fail

faili nimi

faili nimi

NB! Faili lisamisel on kirjeldus (mida fail sisaldab, nt varastatud eseme foto) kohustuslik!

Vastuse tellimine

Kas ja kuidas vastust soovite?

nt e-postiga/telefoniga/kirjalikult

Avalduse esitamise kuupäev: pp.kk.aaaa

Olen teadlik, et teadvalt vale kaebuse esitamise eest süüteo toimepanemise kohta on ette nähtud kriminaalvastutus karistusseadustiku § 319 alusel.

Olen teadlik, et kannatanu või tunnistaja poolt kriminaal- või väärteomenetluses või tsiviilkohtu- või halduskohtumenetluses teadvalt vale ütluse andmise eest või tsiviilkohtumenetluses menetlusosalise poolt vande all teadvalt vale seletuse või vande all teadvalt vale vara nimekirja või sissetulekute või kulude arvestuse andmise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Olen teadlik, et vale kuriteoteate alusel alustatud kriminaalmenetluse kulud hüvitab vastavalt Kriminaalmenetluse seadustiku § 184 kuriteoteate esitaja.

Allkiri